

**Київський національний торговельно-економічний університет**  
**Кафедра психології**

## **ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА**

на тему:

### **«ПСИХОДІАГНОСТИКА ТА КОРЕКЦІЯ САМОТНОСТІ У ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ»**

Студентка 2-го курсу, 2м групи  
Спеціальності 053 Психологія  
спеціалізації Психологія

Припйока Олександра  
Валеріївна

\_\_\_\_\_

*підпис  
студента*

Науковий керівник  
доктор. психол. наук,  
професор

Корольчук Валентина  
Миколаївна

\_\_\_\_\_

*підпис  
керівника*

Науковий консультант  
канд. психол. наук, доцент

Мостова Ірина  
Валентинівна

\_\_\_\_\_

*підпис  
консультанта*

Гарант освітньої програми  
доктор психол. наук,  
професор

Корольчук Валентина  
Миколаївна

\_\_\_\_\_

*підпис  
гаранта*

**Київ 2020**

## ЗМІСТ

<b>ВСТУП</b> .....	<b>5</b>
<b>РОЗДІЛ 1. Аналіз наукових підходів щодо психодіагностики та корекції самотності у людей похилого віку</b> .....	<b>8</b>
<b>РОЗДІЛ 2. Обґрунтування психодіагностичного інструментарію, психокорекції та характеристика контингенту досліджуваних</b> ....	<b>24</b>
<b>РОЗДІЛ 3. Результати емпіричних досліджень психологічних особливостей самотності людей похилого віку</b> .....	<b>36</b>
3.1. Порівняльний аналіз результатів детермінантів між експериментальною та контрольною групами та прояви самотності .....	<b>36</b>
<b>ВИСНОВКИ</b> .....	<b>45</b>
<b>СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ</b> .....	<b>46</b>
<b>ДОДАТКИ</b> .....	<b>52</b>

## АНОТАЦІЯ

Студентка Припйока О. В.

**Тема магістерської роботи.** Психодіагностика та корекція самотності у людей похилого віку, на прикладі Спеціалізованого будинку для ветеранів війни та праці, громадян похилого віку та інвалідів.

Магістерська робота присвячена вирішенню теоретичних та практичних питань виникнення самотності та проблем старіння. Обрана тема набуває особливої актуальності в контексті по виявленню самотності людей у похилому віці.

У роботі визначено теоретичну сутність самотності та надана соціально-психологічна допомога людям похилого віку. Проаналізовані основні підходи до визначення поняття самотності та чинників, що впливають на цей вік та проаналізовано способи та методи подолання цього переживання у похилих людей. Здійснено комплексний підхід у вивченні виникнення самотності. Також було проведено емпіричне дослідження, щоб з'ясувати прояви самотності.

Методи дослідження — порівняльні та графічні.

Провівши дослідження та перевіривши отриманні дані, було зроблено висновок, що показник самотності у людей похилого віку знаходиться на низькому рівні.

**Ключові слова:** психодіагностика, самотність, похилий вік, корекція, консультування.

## SUMMARY

**Student** Pripyoka O.V.

***Theme of the master's work.*** Psychodiagnostics and correction of loneliness in the elderly, on the example of the Specialized Home for War and Labor Veterans, the Elderly and the Disabled.

The master's thesis is devoted to solving theoretical and practical issues of loneliness and aging problems. The chosen topic becomes especially relevant in the context of the detection of loneliness in the elderly.

The theoretical essence of loneliness and providing social and psychological assistance to the elderly is determined in the work. The main approaches to defining the concept of loneliness and the factors influencing this age are analyzed and the ways and methods of overcoming this experience in the elderly are analyzed. A comprehensive approach to the study of loneliness. An empirical study has also been conducted to determine the manifestations of loneliness in humans.

Research methods — comparative, graphic.

After conducting research and checking the data obtained, it was concluded that the rate of loneliness in the elderly is low.

***Key words:*** psychodiagnostics, loneliness, old age, correction, counseling.

## ВСТУП

**Актуальність проблеми.** Самотність вважається однією з найпопулярніших тем у XXI столітті, що набирає актуальності, яка з кожним днем зростає. Як відомо, кількість похилих людей постійно зростає, що стає більш впливовим у соціально-демографічній тенденції, практично у всіх розвинених країн. В масштабах з усього світу, отримуються оцінки від експертів з ООН та ВООЗ, до 2025 року, чисельність людей старше 60 років зможе досягнути приблизно — 1,2 млрд. [Болтенко В.В. (8, с. 21)]. І тому з'явилась серйозна проблема старіння, яка підлягає розгляданню на глобальному рівні, але поки що відповіді немає. Причини самотності, а саме зовнішні, можна сумарно віднести до цивілізаційного процесу, про яку йде річ у бюрократизації, індустріалізації та знеособленості.

Сьогодні в умовах українського суспільства, виходять на пенсію по статистиці, люди середніх літ, які стикаються з безліччю проблем. До цих проблем належать: обмеження життєдіяльності людей у силу специфіки вікового періоду; зменшення активної життєдіяльності та зміна характеру взаємин з оточуючими людьми; різке зниження соціального статусу людини в суспільстві; наявність великої кількості вільного часу та якість його наповнення [Бурльєр Ф. (11, с. 214)].

Аби привернути увагу громадськості до проблем похилого віку, ще ООН у 1990 р. заснував Міжнародний день, який відзначається 1 жовтня, щодо Генеральної асамблеї, яка в 1991 р. прийняла «принципи» ООН відносно людей похилого віку [Тюптя Л.Т. (55, с. 384)]. За прогнозами Слободчикова в загальній кількості населення в Україні проживає більше тринадцяти мільйонів пенсіонерів, що становить 20,4%, а за прогнозами до 2050 року ця цифра буде — 32,5% [Слободчиков И.М. (52, с. 27)].

Період старості називають «геронтогенез». На думку Анциферова та Павленка старість розпочинається приблизно з 55–60 років та триває до смерті [2, с. 12; 39, с. 25]]. Також, міжнародна класифікація виділяє періоди геронтогенезу, серед них: похилий вік (чоловіки 60–74 років, жінки 55–74 років); літній вік (75–90 років); вік довгожителів (90 років та більше) [Савчин М.В. (46, с. 323)].

**Мета і завдання дослідження.** Мета полягає в тому, щоб за допомогою теоретичних та емпіричних методів дослідження виявити прояви самотності та розробити методичні рекомендації.

**Завдання дослідження:**

1. Здійснити ступінь розробленості у науковій літературі проблеми психодіагностики та корекції самотності у людей похилого віку.
2. Обґрунтувати психодіагностичний та психокорекційний інструментарій, охарактеризувати контингент досліджуваних та розробити концептуальну модель дослідження.
3. З'ясувати детермінанти і перебіг самотності у людей похилого віку.
4. Визначити психокорекційні засоби корекції самотності та їх ефективність, та розробити методичні рекомендації.

**Об'єктом дослідження** є проблема самотності людей похилого віку.

**Предметом дослідження** є особливості психодіагностики та корекції самотності у людей похилого віку.

**Методи дослідження.** Для розв'язання поставлених завдань у роботі було використано комплекс взаємодоповнюючих методів дослідження:

- *теоретичні:* описовий метод, аналіз наукової літератури, метод узагальнення отриманої інформації;
- *емпіричні:* спостереження; бесіда; експеримент; психодіагностичний інструментарій: Діагностичний опитувальник самотності [Учбовий посібник (38, с. 63)], Дослідження індивідуальних особливостей уяви [Навчально-методичний посібник (51)]; Оцінка рівня ситуативної тривожності Спілберга-Ханіна [Практикум (18)]; Дослідження психологічної структури темпераменту Смірнова [Психодіагностика (23)].

**Наукова новизна** отриманих результатів полягає у наступному:

- поглиблене знання про самотність, з'ясовані детермінанти та прояви самотності у людей похилого віку.
- на емпіричному рівні з'ясовано особливості спричинення самотності між експериментальною групою, яка нездатна подбати про себе та про яких немає

можливості ким подбати, та контрольною групою, яка була відправлена їхніми сім'ями.

- використані методичні рекомендації щодо позбавлення стану самотності.

**Практична значимість дослідження.** Отримані результати можна використати не тільки в спеціалізованих будинках, але й у кожній сім'ї. Це застереже та зверне увагу різних за віком людей, від подальших помилок. Про що є довідка з установи «Спеціалізованого будинку для ветеранів війни та праці, громадян похилого віку та інвалідів» в якому проводилось дослідження.

**Емпіричною базою** дослідження було визначено Спеціалізований будинок для ветеранів війни та праці, громадян похилого віку та інвалідів похилого віку. Вибірку склали 30 людей віком від 58 до 74 років.

**Апробація результатів.** Основні положення та актуальність роботи оприлюднено в науковій статті «Чинники та корекція самотності людей похилого віку», яка опублікована у збірнику наукових статей «Організаційна та економічна психологія» (Київський національний торговельно-економічний університет, 2020).

**Структура роботи.** Випускна кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (66), додатків (39). Робота містить 6 таблиць, 12 рисунків. Основний зміст випускної кваліфікаційної роботи викладений на 45 сторінках, загальний обсяг роботи — 90 сторінок.

## РОЗДІЛ 1.

### АНАЛІЗ НАУКОВИХ ПІДХОДІВ ЩОДО ПСИХОДІАГНОСТИКИ ТА КОРЕКЦІЇ САМОТНОСТІ У ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ

Для загального розуміння самотність вважається певним відчуттям розриву з оточуючими, з'являється страх у результаті самотнього способу життя, важке переживання, яке пов'язане з втратою близьких людей або життєвих цінностей. Це поєднуються з відчуттям відчуження, незначущості власного існування та покинутості. В теорії глибокого осмислення — самотність має декілька підходів, однак головні моделі можна доповнювати, продовжувати вивчати та вдосконалювати. Отже, на сьогодні Мовчан виділяє теоретичні підходи (див. рис. 1.1) [31, с. 141]:



Рис. 1.1. Теоретичні підходи

*Соціологічна модель.* Каже про самотність як нормативний, статистичний та загальний показник, що характеризує суспільство. Люди відокремлені від свого істинного «Я», своїх сподівань, почуттів, які орієнтовані назовні. Представником соціологічного підходу є Боумен К., що припустив гіпотезу про існування трьох факторів, які приводить посилення самотності в суспільстві [Савчин М.В. (46, с. 360)]:

1. У первинній групі послабити зв'язки.
2. Збільшення мобільності в сім'ї.
3. Збільшення мобільності в соціумі.

Соціологічний підхід з погляду представників, є причиною самотності, яка знаходиться за індивідумом (наприклад, вплив урбанізації або ЗМІ).



*Феноменологічний підхід.* В суспільстві, що примушує індивідуума впливати відповідно до соціально-визначених стандартів, та стримувати його волю до дій певними зразками, та стандартами. Це може привести до суперечливості між пробліском «Я» у стосунках з іншими людьми та внутрішнім «Я» індивідуумом. Як досліджує Роджерс К., самотність — це слабка пристосованість особистості до соціальної взаємодії, що стає причиною, якою розміщена в самій особистості, та і в феноменологічних невідповідностях уявлень індивіда про власне «Я» [Табачковський В. (53, с. 243)].

*Психодинамічний підхід.* Перший психологічний аналіз самотності опублікував Зілбург Г. у 1938 році [Покровский Н.Е. (41, с. 153)]. Зілбург Г. розглянув самотність та усамітнення. Самотність — це нездоланне гнітюче відчуття самотності. Згідно із психодинамічним підходом, усамітнення — являє собою відображенням своерідних рис особистостей: ворожості, нарцисизму, підозрливості та манії величчя. Дефіцитом спілкування з найближчим оточенням, відсутність або брак довірливих стосунків із рідними деформують особистість.

*Інтимний підхід* проголосив, що явище самотності спричинило відсутність соціального партнера в міжособистісних стосунках, в яких не вистачає емоційної близькості та інтимності, необхідної для відчуття повноти життя та радості існування. В основі інтимного підходу полягає припущення про те, що кожна індивідуальна людина прагне до збереження рівноваги між досягнутим рівнем соціального контакту та бажанням. Також, важливо розуміти, як у таких умовах сполучення соціальних зв'язків індивіда, його особистісні якості та соціальних очікувань можуть вплинути на значущий у даному разі баланс. Представники інтимної моделі (Дерлега В. Дж. та Маргуліс С. [Перлман Д. (40)]) вважають, що інтрапсихічні фактори та фактори середовища спроможні привести до самотності.

*Загальносистемний підхід* базується на міркуванні системи спільних елементів, які між собою взаємодіють та створюють одне ціле. Всі живі організми є єдиною системою, таким чином і товариство функціонує, як цілісний живий організм. Від клітинного до міжнаціонального розташовуються порівну. З цього погляду, самотність — це процес зворотного зв'язку, що допоможе індивідууму

зберегти стійкість та оптимальний рівень в людських відносинах. Фландерс Дж. розцінив, як патологічний стан, але вважав його також корисним для саморозвитку та для виховання особистості [40, с. 160].

*Інтераціоналістський підхід.* Р. Вейс представник інтераціоналістського підходу, що пояснює сутність феномену самотності з двох аспектів. По-перше, самотність — не тільки функція фактора ситуації, а також являється продуктом комбінованого впливу. По-друге, Вейс Р. описав самотність, маючи соціальні відносини, такі як: прихильність, керівництво та оцінку [12, с. 118]. Саме самотність з'явилася внаслідок недостатньої громадської взаємодії індивідуума, а саме взаємодія, яка задовольняла би лише основні громадські потреби особистості. Результатом відсутності необхідних базових контактів або слабкості емоційної прихильності є емоційна самотність.

*Когнітивний підхід.* Пепло Е. та його колеги стали основними пропагандистами цього підходу, найбільшим характерним аспектом, який став у ролі пізнання як чинника, що виражає зв'язок між почуттям самотності та недоліками соціальності [Покровский Н.Е. (41, с. 160)]. Розкриваючи намічену роль пізнання, Пепло Е. звернув увагу на теорію атрибуції. Самотність настає, коли індивід усвідомлює невідповідність між двома факторами досягнутим та бажаним рівнем власних громадських контактів, про це припускає когнітивний підхід. Когнітивісти (М. Міцелі, Б. Мором, К. Рук та ін.) до причин самотності відносять ситуативні та характерологічні фактори, які сприяли на її виникнення, а також вплинули в минулому та сьогодні на формування особистості.

*Екзистенціальний підхід.* Екзистенціалісти (Миускович Б., Мустакас К., Ялом І.) гадають, що люди з давніх-давен самотні, що ніхто не може зрозуміти особу та нікому розділити з нею почуття та думки. Мустакас К., носій даного напряму та автор декількох робіт — акцентував значення розходження між «істинною самотністю» та «суетою самотності» цитую за Корчагиною С.Г. [25, с. 112]. «Істинна самотність» виникає конкретна реальність — самотнього існування, та у свою чергу викликана різними життєвими ситуаціями (тобто, серйозні життєві зміни або смерть близької людини, чоловіка/дружини або трагедія), пережитими наодинці, тощо. А «суетою самотності» є система захисних механізмів, що відокремлює людину від постійного

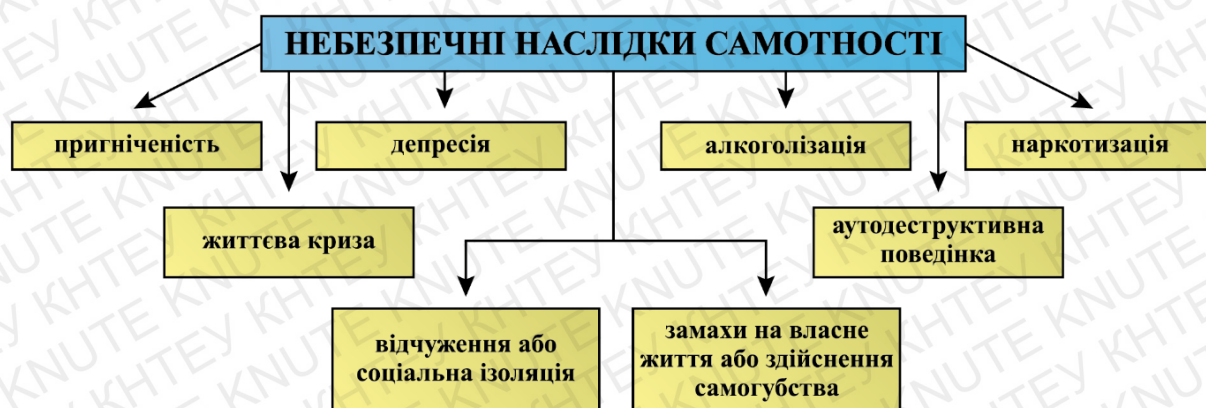
підштовхування та палкого бажання її, до активності та вирішення важливіших життєвих питань. Тому, екзистенціалісти гадають, що людина може побороти та навчитися позитивно використовувати свою боязливність самотності.

На сьогоднішній день, переважно немала кількість дослідників приділяють увагу двом головним тенденціям стану самотності:

- 1) **позитивний** — це усамітнення, необхідне, бажане, продуктивний та творчий стан, що утворив повноцінну самодостатню особистість;
- 2) **деструктивний** — це руйнівне та негативне явище, що дезадаптує людину, яка робить її нещасною та відчуженою.

Позитивна самотність або усамітнення є необхідною активністю, яка потребує концентрації внутрішніх духовних потенцій творчої особистості. З цим станом не було викликано негативних переживань, та воно не породжує відчуття непотрібності та ущербності, що стали причинами зниження самооцінки та спричиняють депресивні стани. Саме свідома самотність є активним відокремленням, процесом самобуття та спілкування зі своїм внутрішнім світом, потрібним для зростання людини, як для самобутньої особистості.

Деструктивна самотність притискає людину до її хворобливих гострих переживань. На сам перед самотність характеризується, як почуття відірваності особистості від співтовариства людей, історичної реальності, сім'ї та гармонічного природного світотворення. Також, вона супроводжується життєвою кризою, дисгармонією, стражданнями та розпадом «Я», залежною відсутністю інтимного сенсу переживання. Розглянемо схему небезпечних наслідків самотності (див. рис. 1.2) [Тимченко О.В. (54 с. 70)]:



*Рис. 1.2. Небезпечні наслідки самотності*

Явище самотності дуже різнобарвне, яке спонукає дослідників до чергової плідної роботи по вивченню цього соціально-психологічного явища. Важливу увагу необхідно надавати вивченню деструктивної, а саме хронічної самотності, яка пригнічує та травмує людину. Вчасні соціально-превентивні заходи з боку психологів, педагогів, соціальних працівників, найближчого оточення, свідомий самоаналіз та самовиховання допоможуть змінити та, пережити людині цей нелегкий період життя.

Самотність, яка через втрату внутрішньої цілісності та зовнішньої гармонії зі світом, може бути спричиненою переживаннями похилою людиною [Апанасюк В. (3)]. Як гадає Бакалдинський С.В., почуття самотності пов'язане з переживанням якоїсь із ситуацій, суб'єктивно сприйнятих, як небажаних, неприйнятних для похилої людини, із дефіцитом спілкування та позитивних відносин з оточуючими людьми. Самотність, не завжди супроводжує реальну соціальну ізолюваність індивіда. Якщо людина постійно перебуває серед людей, контактує з ними та разом з тим відчуває свою психологічну ізолюваність від них, а саме, переживає самотність [Бакалдин С.В. (5, с. 229)]. До того ж, самотність не зникає з життя людини, а набуває все більш широкій громадянський резонанс та соціальний контекст, в якому вона сприймається, як прогресуюча аномія. За Роджерсом К., страх бути непотрібним призводить до того, що людина намагається відповідати тим соціальним ролям, що задає їй громадянство [Рижаква Є.В. (44, с. 21)]. Самотність — це проявлення слабкості у пристосованості особистості, а причиною цього може стати — феноменологічна невідповідність представлень індивіда про власне «Я» [Роджерс К. (45, с. 235)].

Самотність — це завжди психологічний дискомфорт та неприємний досвід для тих, хто це переживає та, яке може призвести до соціального відчуження та ізоляції [Replau L.A. (62, с. 13)]. Перші уявлення про самотність належать античним мислителям Платону [Мусский И.А. (33, с. 68)], Аристотелю [Аристотель (4, с. 53)], Епікуру [Мусский И.А. (33, с. 92)], які зосереджували свої думки на тому,

як уникати такого явища, і знаходили порятунком у дружбі. Ще у працях німецьких класиків Г. Гегеля та Л. Фейєрбаха самотність постає як результат «відчуження» [Гегель Г. (13), Булах І.С. (10)]. К. Маркс розкриває проблему самотність, як «хвороба, яку можна перебороти за певних обставин, розчиненням особистості в «абсолютній» системі або ж засобами зміни структури соціально-економічної системи» [Маркс К. (30)].

Більшість громадян похилого віку потрапляють до групи високого ризику, а тому потребують зазвичай психологічної підтримки [Слободчиков І.М. (52, с. 27)]. Як стало відомо, що у соціально-психологічні опитування, були додані скарги на самотність у старих людей, що посідають перше місце; а у осіб старше 70-ти років цей показник сягає 90–100%. Стосовно, майбутнього, то воно уявляється в похмурому світлі, наміри та плани зникають, і навпаки, в минулому — ідеалізується, що постає перед нами в рожевому кольорі [Максименко С.Д. (29, с. 50)]. У психологічній енциклопедії дефініція самотності тлумачиться, як один з психогенних факторів, що впливає на емоційний стан та психічне здоров'я людини [Корсини Р. (24, с. 675)].

Біосоціальне поняття людини аргументує розглядати психологічні зміни в старості, як комплекс соціального та біологічного взаємовпливу. Старіння ділять на три взаємозв'язкові процеси: соціальне, біологічне та психологічне старіння.

Соціальне старіння виявляється у тому, як змінюються відносини з спільнотою. Аналізуючи старість в соціальному контексті відбувається за трьома напрямками:

- індивідуальні переживання людини в похилому віці;
- місце похилих людей в суспільстві;
- проблеми старості та їх розв'язання на рівні соціальної політики.

Біологічне старіння — це такі зміни організму, які з віком відбуваються у інволюцію. Це старіння поєднуються з фізіологічними аспектами старості [Ушакова І.М. (56, с. 48)]. Психологічне старіння — це незвичайне почуття в психологічній старості, яке можна охарактеризувати за суб'єктивними та об'єктивними ознаками. Суб'єктивні ознаки можна реалізуватися у ставленні особистості до процесу свого власного старіння. А щодо об'єктивних ознак, то,

до них належать: звуження емоційної сфери та зниження інтелектуальних здібностей.

Людина похилого віку є специфічною класифікацією клієнтів психологічної допомоги. Специфічність виявляється у змінах деяких рис характеру та загостренні, також у зниженні зацікавленості у новому, неспроможності сприймати сучасні погляди. Зміни у матеріальному становищі, соціальному статусі та зовнішності, що призводить до стану, що людина стає дуже вразливою, і у неї спостерігається емоційна пригніченість, схильність до депресивних станів та зміни настрою.

Час від часу відбуваються зміни в особистості людини: через що з'являється невпевненість, знижується самооцінка та підвищується вразливість. За словами Булаха, це спричиняє негативні емоції, які в основі прискорюють старіння [10, с. 142].

Серед психологічних проблем характерних для людей похилого віку можна виділити такі: зниження самооцінки, відчуття незадоволеності собою, страх самотності, безпорадності, дратівливості, тривожність та депресивні стани [Краснова О.В. (26), Райгородский Д.Я. (42), Реан А.А. (43), Шахматов Н.Ф. (61)].

На психологічному та соціальному процесі старіння, похилий вік можна розглядати як чинник ризику розвитку почуття самотності і пов'язаних з ним негативних психоемоційних станів. По соціальним та психологічним причинам, які викликають почуття самотності, а також її наслідкам присвячено праці Корчагіної С.Г., Асєєва В.Г., Янга Дж.І., Рассела Д., Фергюсона М., Пепло Л.Е., Селігман М.Е., Садлер У.А., Миюсковича Б., Кона І.С., Орлова Ю.М., Фельдштейна Д.І. та ін. цитую за Корчагиною С.Г. (25) та Покровским Н.Е. (41).

Серед літніх людей, ставлення до старості проявляється у різних формах поведінки, що відображаються в індивідуальній особливості реагування на власне старіння. Одні люди зовсім не сприймають своє старіння, коротко кажучи вони не бажають признавати та розуміти те, що приносить старість у їх фізичні та психічні стани. Дуже часто знижується настрій, коли вони сприймають як природний стан у старості. Такий стан постійно призводить до розладу: від емоційного спустошення до повної ангедонії («відрази до життя»), втрати здатності радіти життю. Інші

знаходяться у злагоді зі своїм старінням та навіть у цьому бачать позитивні сторони. Неадаптивним стає процес старіння у деяких людей, що не мали змоги пізнати в собі якості ініціативності та самостійності. Такі люди постійно відчують себе безпорадними та загубленими. Час від часу похила людина порівнює своє власне старіння з процесом зовсім інших людей (людині здається, що вона старіє швидше або повільніше, ніж інші), тому спостерігається феномен психологічної асиметрії своєї та «чужої» старості.

С часом, похила людина свідомо стає жити одною, чи вибирає відокремленість від інших з цілю отримати певне духовне просвітлення, або з іншою метою, яка має конструктивний вплив на переживання щастя, тоді мова йде про усамітнення, як потрібну умову становлення особистості та її свідомості за цитатою Швалба Ю.М. [62, с. 17].

Дуже важко усвідомлювати завершеність свого земного життя. Спостерігаються різні прояви цього усвідомлення: ознаки старіння розглядаються як симптоми хвороби, що може пройти; неприйняття самої старості; інколи боротьба зі старінням може відобразитися на ставленні до медичних препаратів та іпохондричній фіксації на своїх больових відчуттях. До того ж, проблеми зі здоров'ям можуть спричинити виникненню почуття самотності. Інколи, у деяких літніх людей, зір або слух погіршуються, і тому вони починають не часто спілкуватись з навколишнім світом, а саме похилі жінки соромляться своїх вікових змін у зовнішності, тому вони намагаються не часто з'являтися у соціальних місцях та комунікувати з іншими людьми, як вказує Solway E. [66, с. 54]. Самотня людина, яка не може знайти друзів, може стати надмірно закритою, аутистичною або відчуженою. Бувають випадки, що людина, яка покинула соціальні зв'язки (при розпаді сім'ї або зміні робочого місця) або свою тимчасову відокремленість може переживати як особистісний крах, так і глобальну самотність, що призведе до депресії [Кутрона К.И. (28, с. 384)].

Психолог В. Сіляєва визначає самотність, як важке емоційне переживання, пов'язане з руйнуванням глибинних очікувань особистості з приводу реалізації своїх можливостей, які визнаються важливою складовою людського буття [Сіляєва В.І. (50,

с. 33)]. І. Бабанова та Н. Харламенкова гадають, що самотність — це переживання стану відчуженості людини від громадськості [Харламенкова Н.Е. (57, с. 21)]. Тому можна зробити висновок, що самотність розглядається в двох факторах: як психологічний стан людини (внутрішнє емоційне переживання) та, як характеристика її соціальних відносин із іншими людьми (зовнішнє відчуження від людей).

Л. Симеонова виділяє такі типи поведінки людей, що більш схильні до переживання самотності:

- Потреба у самоствердженні, коли власні досягнення та успіх перебувають у центрі уваги;
- Рольову модель і, не здатність спілкуватись більш відверто та розкуто;
- Зосередженість на власних почуттях, і сприйняття їх як унікальних, недовіра до оточуючих, переживання життєвих подій як особливих;
- Низька самооцінка та страх бути відштовхнутим, нецікавим для інших;
- Не відповідність поведінки, встановленим у групі, правилам та нормам.

[Симеонова Л. (49), Solway E. (66)]

А американський психотерапевт Джеффри Янг виділив дванадцять причин виникнення відчуття самотності, які є комплексом емоційних, поведінкових, пізнавальних властивостей особистості, серед них це [Куниціна В.Н. (27); Шестернина А.С. (63)]:

1. Неспроможність переносити примусову самотність.
2. Низька гідність («Мене ніхто не любить, я вважаю себе — занудою»).
3. Соціальна тривожність (боязнь засудження, вразливість до чужих думок).
4. Комунікативна невмілість, незграбність.
5. Сумнів до людей (розчарування, ізоляція).
6. Внутрішня скутість (неспроможність розкритися).
7. Поведінковий елемент (регулярний вибір невдалих партнерів).
8. Страх перед конкурентом, страх бути знехтуваним.
9. Сексуальна тривога (немає можливості розслабитися, відчуття збентеження).
10. Боязнь перед емоційним зближенням.
11. Відсутність ініціативи та невпевненість в своїх мріях.



## 12. Вигадані домагання (вибір за зразком, все або нічого).

Приблизно половина похилих людей відчуває на собі віково-ситуаційну депресію (відсутність інтересу, почуття спустошення, непотрібність). Для людей в цьому віковому періоді характерним може бути почуття самотності, яке часто спричиняє депресивний стан та негативізм. Самотність у похилому віці виявляється в різних громадських аспектах, а саме [Зверева І.Д. (20, с. 157)]:

- самотність, як громадський стан, який відображає психофізичний статус людей похилого віку та виникає під впливом факторів, як соціально-економічного, так і психічного характеру;
- самотність, яка в результаті стає через відсутність подружжя, дітей та родичів;
- самотні люди, які живуть у сім'ях, які нібито і не самотні, але не отримують від них розуміння, достатньо уваги, спілкування, і тому з'являється таке відчуття;
- самотність це спосіб життя, яку людина добровільно сама вибирає, як спосіб життя через свої індивідуальні психологічні особливості, бажає бути незалежною від оточення.

Т. Джонсон та Садлер А. виявляють самотність таким чином: «Самотність — це переживання, що викликає гостре та комплексне відчуття, що виражає головну форму самосвідомості, та що вказує на розкол основної актуальної мережі зв'язків та, відносин внутрішнього світу особистості». До того ж є чотири різновиди самотності в табл. 1.1. [Садлер У.А. (47, с. 27)].

Таблиця 1.1.

### ВИДИ САМОТНОСТІ

Космічна	Культурна	Соціальна	Міжособистісна
(співвіднесеність людини з природою світом, самовідчуженість)	(втрата зв'язку з культурною спадщиною, розрив поколінь)	(відторгнення значущою групою, результат сум'яття та депресія)	(незадоволеність відносинами, що склалися)

Можна говорити про такі стадії самотності, коли в одному випадку вона є стимулом до пошуку партнера, та до встановлення міцних особистісних зв'язків, а в іншому випадку приводить до апатії, недовіри, дружніх відносин та ворожості. Тому ступінь ворожості та агресивності може стати діагностичним критерієм ступеня у стадії самотності. Супроводжують це, надмірне захоплення телебаченням, переїдання, апатія (або, навпаки, сльозами), сумна пасивність; людина намагається приглушити відчуття самотності алкоголем, надлишком сну та безцільними покупками.

Боязнь людей літнього віку має теж незвичайний характер. Так, біологічні страхи проявляються у тому, що вони бояться не стільки смерті, скільки бути неспроможними обслуговувати себе, втратити розум, враховуючи що відбуваються процеси згасання функцій власного організму. Ірраціональна боязнь таких людей проявляється у побоюваннях нападів або переслідуваннях. Моральні страхи відображаються у роздумах щодо нереалізованих планів, спогадах за прожите життя, у тому його сенс та зміст. Головним аспектом дефіциту у деяких людей спостерігається депривація домагання на визнання. Це відбувається тому, що були втрачені основи зовнішнього визнання (змінюється посада, матеріальні статки, зовнішній вигляд). Для людей, у яких це є значущим, відбувається погіршення самооцінки та з'являється загроза розпаду власного «Я».

Не менш головними аспектами, які допомагають поглибленню кризи, є нестача по-новому організувати свій вільний час, конфлікти між поколіннями, труднощі у спілкуванні між подружжям похилого віку, відсутнє бажання щось змінювати у своєму житті, а також криза десексуалізації в похилому віці.

В нашому суспільстві проблема самотності в похилому віці є актуальною, проте поки не вирішеною. Є зовсім небагато досліджень фахівців з цієї теми. Щоправда, в медицині існують методи подолання самотності шляхом психотерапевтичної корекції та психопрофілактики, проте це здійснюється лише у закладах охорони здоров'я, під наглядом фахівців. Цією проблемою зазвичай займаються психотерапевти, медичні психологи та геронтологи. Але, ця послуга

для більшості самотніх пенсіонерів є недоступною та мало хто про неї знає [Бовт М.В. (6, с. 8)].

У статті «Культура та можливість подолання самотності сучасної людини» Новицька Л.Ф., дає культурологічний аналіз феномена, який вказує, на те, що: «...самотність у похилої людини в натовпі означає, що вона не знайшла себе, що зв'язок її з культурою якщо є, то несуттєвий» [36, с. 8].

«Психологічні послуги — це надання консультації з питань поліпшення взаємин з оточуючим соціальним середовищем та психічним здоров'ям, яке застосовується у психодіагностиці, що спрямоване на аналізування соціально-психологічних характеристик особистості, з метою, що її психологічна корекція або психологічна реабілітація, є наданням методичних порад [Дідик Н.М. (17 с. 180)]. Також обов'язковим є психокорекційна робота, яка спрямована на зняття особистих страхів та негативних переживань, встановлення нормального рівня взаємин, комунікацій та емоційної напруги [Закон України (19, ст. 358)].

З метою психокорекції життєвої перспективи людей похилого віку в межах каузометрії проводяться психопрофілактичні бесіди для визначення та вербалізації мети життєвої перспективи. Осмислення ціннісної сфери людиною на певному етапі особистісного розвитку та пошук сенсів у майбутньому, кристалізує бажання продовжувати повноцінне життя. Якщо людина налаштовує себе на довге продуктивне життя, інволюційні процеси сприймаються більш гармонійно [Горецька О. (14, с. 190)].

Консультування літніх людей потребує теоретичних знань основ геронтопсихології, які необхідні для правильної оцінки психічного стану, та при контакті з нею, для правильного розуміння її проблем. Важливо розуміти, в яких випадках скарги — істинні, а які являються особистісною реакцією, потреба у спілкуванні — це недостатність інформації щодо певного питання. Але, на самперед, людина не повинна залишатись без психологічної підтримки.

У психологічного консультування є цілі, під час процесу роботи з людьми вони полягають у наданні допомоги, аби прийняти старість та все минуле життя в цілому, відшукати нові життєві орієнтири та сенс життя; гармонізації та

збагаченні змісту життя і діяльності людини, продовженні її продуктивності та тривалості [Бондаренко О.Ф. (9) Хухлаєва О.В. (58)].

Змістом корекційної роботи з похилими людьми, є:

- прискорення адаптації до створення нової ситуації;
- покращення здібностей до реагування;
- зміна самооцінки людини, щодо свого власного життя.

Методи в психологічному консультуванні, в похилому віці можуть бути такі: бесіда, інтерв'ю, цілеспрямоване спостереження, дискусійне обговорення тем та рефлексивні методи. Головною технікою консультування є техніка «активного слухання». Потрібно слухати та почути людину, бо в її віці необхідно бути почутою та відчувати себе потрібною.

Головними принципами та критеріями підбору методик для проведення психодіагностичного обстеження осіб літнього віку: це середня кількість та легкість сприймання стимульного матеріалу, оптимальне число не повинно перевищувати двадцять запитань; використовуються лише прийнятні, зрозумілі слова та висловлювання. До важливих ситуацій, які вимагають надання психологічної допомоги відносяться: втрата когось з близьких, непорозуміння з близькими, наближення до смерті, глибока депресія та самотність. Враховувати необхідно — індивідуальність похилої людини і те, що ми спілкуємось з особистістю, яка має величезний життєвий досвід, але цим досвідом немає з ким поділитися.

Найголовнішим моментом у формуванні психологічної позиції клієнта є вироблення у нього готовності до змін, що спрямовані на бажання до співпраці з консультантом та на самокорекцію.

Консультативна бесіда є однією з головних форм роботи в консультативній взаємодії. Етапом консультативної бесіди є (за Хухлаєвою О. В.) похилі люди, у яких є змістові та методичні особливості. Охарактеризуємо їх детальніше [Хухлаєва О.В. (58), Цимбалюк І.М. (59)]:

**І етап.** Підвищення настрою. З похилою людиною важливо починати роботу з підвищення настрою, бо негативний стан може важливо понизити ефективність

психологічної допомоги. Найчастіше до психолога-консультанта звертаються люди, що знаходяться у депресивному стані. Депресія — це незадоволеність собою та навколишнім світом (середовищем). Психологу важливо налагодити стосунки з людиною, підняти їй настрій, аби направити її ставлення до себе та до світу в позитивне русло, а для цього психолог повинен оволодіти набором спеціальних прийомів та технік.

**II етап.** Підвищення самооцінки. Зміцнення позитивного ставлення до себе. Самооцінка — це оцінювання самого себе, поведінки та можливостей, своїх якостей. В суспільстві наявні негативні стереотипи, з приводу старості, що впливають на формування у людей ставлення до себе. При наданні психологічної допомоги психолог-консультант повинен привести об'єктивно позитивні факти, які зможуть допомогти людині знову повірити в свої сили.

**III етап.** Організування позитивного образу старості, знайти час для відпочинку, щоб здійснити роздуми та улюблену діяльність. Консультант має зробити все, щоб старенька людина, змогла себе переконати, що старість — це такий період життя, в якому є свої переваги. Перевагами можуть стати: вільний час, який можна буде присвятити життєвому досвіду, роздумам або улюбленим справам. Найчастіше, чимало, що залежить від самої людини, від її ставлення до свого старіння. Клієнту потрібно переконати себе, що кожен період має значення в житті, тому необхідно сприймати життя та насолоджуватись ним відповідно до свого віку.

**IV етап.** Пригадування та обговорення всього приємного, що є в сучасній життєвій ситуації клієнта, а саме в похилому віці. Консультанту потрібно попросити згадати клієнту та обговорити щось приємне з ним, що було присутнє в його житті та зорієнтувати на позитивному сприйнятті власного життя.

Якщо людина нетовариська та виявляє свою недовіру до чужої допомоги, то за роботою з нею потрібно бути максимум логічним, та приводити конкретні факти і, використовувати якісні пояснення.

Заслуговує особливе ставлення похилих людей до психологічної допомоги. Тому, виділяють такі стереотипи поведінки, як [Булах І.С. (10), Горецька О. (14)]:

- недовіра до консультанта, ворожість до допомоги, що каже про небажання бути залежним від чужої сторонньої людини;
- критичність, негативізм та агресивність з боку клієнта до психолога;
- відсутність репутації психолога у старшого за віком клієнта;
- уявні установки, прагнення та наполегливість в отриманні якомога більшої кількості послуг від консультанта, покладання на нього всіх проблем;
- консультант відображається як об'єкт, що несе повну відповідальність за психічне та фізичне здоров'я клієнта;
- незадоволення власними життєвими умовами, що переносяться на консультанта;
- особиста антипатія до консультанта;
- протилежність в особистісних цінностях психолога та клієнта.

В основному особливості консультативної діяльності з літніми людьми з точки зору сучасних наукових поглядів на старіння полягають, у сприянні адаптації до нового етапу життєвого шляху, формуванні оптимістичного ставлення до нових життєвих обставин, в максимальному застосуванні позитивних аспектів в наявному досвіді та зосередженні на улюблених видах діяльності.

## Висновки до розділу 1

Отже, за результатами аналізу наукових підходів серед досліджуваних, дійшли висновку щодо виникнення самотності:

- виникнення у деяких за результатом ранніх дитячих впливів на особистісний розвиток.
- викликана різними життєвими ситуаціями (смерть, життєві зміни, трагедія).
- викликана недостатньою соціальною взаємодією з соціальним середовищем.
- не вистачало інтимності, необхідної для довірливого спілкування.

За основу з корекції було використано підвищення самооцінки та організування позитивного образу старості людини до свого власного життя.

За допомогою наукових підходів, було використано методи психологічного консультування з людьми похилого віку, такі як: бесіда, інтерв'ю, цілеспрямоване спостереження, дискусійне обговорення тем та рефлексивні методи.

Для похилих людей, а саме в наш віковий період характерним стало почуття самотності, яке часто може спричиняти депресивний стан та негативізм. Для цього було необхідно слухати та почути людину, бо в її віці необхідно відчувати себе потрібною.

## РОЗДІЛ 2.

### ПСИХОДІАГНОСТИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ, ПСИХОКОРЕКЦІЯ, КОНТИНГЕНТ ДОСЛІДЖУВАНИХ

**Психологічна діагностика** — складова частина цього процесу психологічного консультування, під час якого консультант прагне до найбільш глибокого розуміння клієнта. Застосування психодіагностики, є доречним, коли спеціалісту не вистачає даних для класифікації проблеми клієнта, та побудови програм корекційної чи розвивальної допомоги.

На думку Булах, можна виділити ряд переваг використання діагностики під час консультування [10, с. 29]:

- 1) об'єктивність даних. Як незалежність до власного досвіду та уявлень психолога-консультанта. Дані можуть підтвердити ці уявлення, а можуть внести протиріччя та стати приводом для їх перегляду чи уточнення;
- 2) швидкість отримання інформації. Створюються психодіагностичні методики, щоб порівняти за короткий час сформоване цілісне уявлення про клієнта та визначити його психологічні особливості для надання допомоги;
- 3) можливість додаткової оцінки. В основній вихідній інформації психодіагностичного дослідження може міститися в протоколах чи бланках тестів, які фіксуються консультантом. Ця інформація, ширша та об'єктивніша, наприклад, від записів психотерапевтичної сесії. З даними консультант зможе звернутися за допомогою до колег, або повернутися до них на будь-якому етапі роботи з клієнтом;
- 4) можливість отримання достовірних та надійних результатів. З достовірністю забезпечується можливість повторного обстеження для перевірки відвертості клієнта у відповіді на питання. А надійність забезпечує визначення характеристик клієнта, яке відбувається за результатами його відповідей на десятки чи сотні спеціально підібраних питань, в той час як під час бесіди консультанту не вдається запитати так багато.



«Психодіагностика» має переклад, що означає «постановка психологічного діагнозу», або більш точно «прийняття кваліфікованого рішення про наявний психологічний стан клієнта». Людина, яка займається психологічним консультуванням, перш ніж дає пораду клієнту, має поставити якісний діагноз, аби оцінити суть психологічної проблеми, яка турбує клієнта. При цьому консультанту варто опиратися не тільки на результати бесід, а й оперувати конкретними даними, які він отримав в результаті психодіагностики та простежити динаміку змін певних особистісних характеристик, про які має повідомити клієнта.

Вважається, що психологічна діагностика для інших успішних видів практичної допомоги психологів являється: психотерапія, тренінгові впливи та корекційно-розвивальні роботи. Ці діагностики повинні бути індивідуалізовані, а саме вони мають охоплювати різні сторони життя та глибокий аналіз особистості, і також індивідуальність людей, що звернулася за допомогою.

Таким чином, психологічна діагностика — є основною діяльністю будь-якого практичного психолога, за яку роботу він не брався, це може бути: індивідуальне консультування, професійна орієнтація, психотерапія, та в якій сфері би він не працював, це: школа, клініка, виробництво, агентство за підбором персоналу тощо.

Психологічна діагностика та консультування мають взаємозв'язок між процесами, з успіхом, з яким виділяється як зовнішній, так і внутрішній фактори. До зовнішніх можна віднести — організацію, до внутрішніх — це готовність до співпраці, як клієнта, так і психолога. До психодіагностики консультативної діяльності можна віднести наступні основні стадії [Булах І.С. (10, с. 35)]:

- 1) нетестова;
- 2) первинна — діагностику, в процесі якої вивчається загальна структура особистості клієнта, де криються чинники його проблем;
- 3) поточна: це діагностування щоденних змін особистості;
- 4) завершальна: інтерпретація отриманих психодіагностичних даних та уточнення програми консультативної допомоги.

Якщо психолог, який здійснив психодіагностику, аналізує наявність причини виникнення проблеми у діяльнісному вимірі особистості, то потрібно, в першу

чергу, підбирати методики на визначення основних емоцій, що з'ясовують провідні мотиви діяльності та загальне стимулювання клієнта, проявити його активності у різних сферах.

Аналізуючи причину проблем на генетичному вимірі загально психологічної структури особистості, психолог, який здійснив психодіагностику, для перевірки йому потрібні схильність та задатки клієнта, які зможуть діагностувати загальні та спеціальні здібності.

Отже, на первинному етапі діагностики клієнта консультант зможе на основі особистісного підходу систематизувати проблему та більш якісно прокваліфіковано підібрати якісний психодіагностичний інструментарій.

Сукупність психодіагностичних методик відкриває перед нами широкі діагностичні можливості, щоб в подальшому організації змогли допомогти похилим людям. У одних з діагностичних інструментів є взаємодоповнюючі методики, що формулюють рівень соціальної ізольованості та фрустрованості особистості.

З приводу соціальної ізольованості, то це тривале перебування людини в умовах відгородження або навіть відсутності соціальних контактів [Зверева І.Д. (20)]. В соціальній ізоляції можлива втрата сенсу життя, що, спричиняє деградацію особистості та неадекватну поведінку. З високим рівнем соціальної фрустрованості обумовлено неможливість задоволення потреб в різних сферах відносин в соціумі. Відповідно, виявлення критичного рівня за двома названими параметрами націлює на роботу, яка допомагає подолати соціальні стереотипи старості, орієнтує людину на бездіяльність, розрив контактів, що викликає дистрес, а разом з ним занепад життєвих сил.

Спілкування осіб похилого віку — це процес, який формує емоційні взаємини особистості в такому віці, з окремими суб'єктами, що оточують її, та це також передбачає емоційне ставлення один до одного, певний спосіб поведінки один з одним та взаємне соціальне пізнання. Його компонентами є пізнавальний, поведінковий та емоційний [Дзюба Т.М. (16, с. 73)].

Не менш значущими є дослідження суб'єктивного благополуччя літніх людей в комплексі з вивченням особистісних особливостей та проявів різних станів. На рівень суб'єктивного благополуччя впливають два фактори: внутрішній, пов'язаний з особливостями особистості, та зовнішні умови: проблеми здоров'я, наявність або відсутність роботи, відносини в соціумі, дозвілля, доходи, умови проживання тощо. За правило можна віднести внутрішні чинники, які часто створюють більший вплив на відчуття суб'єктивного благополуччя, ніж зовнішні, тому потрібно, не тільки визначити рівень суб'єктивного благополуччя, а й дослідити особистісні структури, що можуть створити негативні установки, що призведуть, до перешкоджання осмисленого ставлення до життя. За допомогою звернемося до опитувальника Кеттелла Р., на якому можна звернутися за даними про емоційно-вольові прояви особистості, а також про особливості міжособистісного взаємодії. В тому числі, серед інших значущих чинників можна виявити тенденції до депресії, неконтрольованої поведінки та ін.

Баннвітц І. також, як і Рассел Д., «самотність» розглядають, як незадоволеність людини своїми громадськими зв'язками, якісною характеристикою та їхньою кількістю. У вивченні цього феномена, у Рассела Д., є два різних концептуальних підходи: одновимірний та багатовимірний. Перший розглядає самотність, як цілісне явище, що відрізняється, перш за все, інтенсивністю наявного переживання. Прихильники цього підходу припускають, що в переживанні такого почуття є щось спільне, яке лежить в самотності, що відчувають усі індивіди, та не зважають на те, чим для індивіда є кожен окремий випадок самотності. Другий вивчає самотність, як багатогранне явище й намагається виділити гіпотетичні типи чи прояви самотності. Це дозволяє якісніше ідентифікувати різноманітні випадки самотності, які будуть корисні для організації допомоги самотнім особам [Коваленко О.Г. (21); Коваленко О.Г. (22)].

Важливими діагностичними даними, які допоможуть зробити повний особистісний аналіз, ми отримаємо за допомогою методик, що вивчають стан та окремі емоційні прояви (Тест Люшера, САН, шкала тривожності Спілбергера Ч.) [Бодальов В.В. (7)].

Докладніше, при діагностиці похилих людей потрібно мати уявлення про прояви тривожності. Особистісна тривожність передбачає, що поведінка людини та його схильність сприймати більшість ситуацій як загрозливі, якщо стратегії подолання стресових ситуацій не є конструктивними, тому з'являється велика ймовірність емоційних, невротичних зривів та психосоматичних захворювань. Діагностика психічного та соціального статусу людей старечого віку найбільш часто використовується за такими методиками:

- Шкала самооцінки і оцінки тривожності (Спілбергер Ч.);
- Методика «Мотивація афіліації» (Меграбян А. та Магомед-Еміне М.Ш.);
- Тест «Егоцентричні асоціації». Визначення рівня езопової спрямованості особистості похилої людини.
- Мета обробки та аналізу — отримання індексу егоцентризму;
- Методика «Схильність до самотності». Ця методика є фрагментом тесту Личко А.Є.. Вона вимірює схильність до самотності. Під схильністю до самотності розуміється прагнення уникати спілкування та перебуваючи поза соціальних спільнот людей. Текст опитувальника складається з 10 тверджень. Учасник повинен позначити на листку папера відповіді, чи згоден він з тим чи іншим положенням. Чим більша позитивна сума балів, тим більше виражене прагнення до самотності. А якщо негативна сума балів, то таке прагнення у нього відсутнє;
- Вивчення мудрості (П. Балтес тощо).

Ще Пол Балтес показав кордону резервних здібностей похилих людей. В дослідженні похилих та молодих людей з подібним рівнем освіти просив запам'ятати довгий перелік слів. Наприклад, «тридцять іменників, які розташовані в строго визначеному порядку».

Щоб оцінити обсяг знань, пов'язаних з мудрістю, П. Балтес запросив учасників експерименту дати дилеми, схожі до цієї: «П'ятнадцятирічна дівчинка негайно хоче вийти заміж. Що їй потрібно зробити?» Пол Балтес попросив учасників обдумати проблему вголос. Роздуми респондентів записували на касету, з допомогою якої розшифровували та оцінювали, наскільки вони помістили п'ять головних критеріїв знань, які були пов'язані з мудрістю: методологічні та реальні

знання, ціннісний релятивізм, життєвий контекстуалізм, а також елемент невпевненості та способи дозволу невизначеності. Невдовзі, відповіді респондентів експерименту були ранжовані відповідно до обсягу та типу пов'язаних з мудрістю знань.

Шкала самооцінки (Спілбергер Ч.Д., Ханін Ю.Л.) використовується для виявлення самооцінки людини в реальному часі. Досліджується кореляція між її особистісною тривожністю та ставленням до власного минулого і майбутнього. Висока тривожність, виявлена за допомогою даної шкали, відповідає негативному сприйняттю минулого; низька тривожність — задоволенню теперішнім і оцінці майбутнього як невідомого, але неприємного; низькому чи помірному показнику відповідає задоволенню минулим і теперішнім, позитивна оцінка майбутнього [Никишина Б.В. (35); Осадько О. (37); Гулина М.А. (15); Шабалин В.Н. (60); Сапогова Е.Е. (48); Хухлаева О.В. (58)].

При неадекватному відношенні до старості у людини похилого віку виникає відчуття незадоволення життям, зубожіння почуттів, що разом із хронічним погіршенням здоров'я і прогресуючою втратою інтересу до оточуючого провокує негативні зміни особистості у формі «загострення» особистісних рис. Ця позиція більшою мірою залежить від самої людини похилого віку за думкою Марцинковської Т.Д. [31, с. 16].

Вивчення проблемних зон за допомогою психодіагностики — це перший крок для вибудовування стратегії допомоги похилим людям. Навіть, якщо діагностика дає адаптивні показники та оптимістичний прогноз: низький рівень фрустрації, збереження соціальних контактів, оптимізм — це система соціальної підтримки повинна включати розвиваючі методи для вирішення потенційних проблемних ситуацій.

За думкою Корчагиної С.Г. труднощі при проведенні діагностики похилих людей можна виділити [25, с. 117]:

- діагностику літніх людей, коли вікові зміни стану здоров'я та психіки наближаються до патологічних;
- неграмотність та низьке утворення;

- сприйняття людьми похилого віку дослідження як формального іспиту або як візиту до лікаря;
- особливості стратегії поведінки літніх людей в ситуації діагностики;
- ситуація діагностики вимагає хорошої здатності бачити та чути, тому потрібно заохочувати людей похилого віку користуватися окулярами та слуховими апаратами, якщо це необхідно;
- далеко не всі тести розроблені навмисно для таких людей, які мають порушення слуху та зору. Цим людям необхідно більше часу для адаптації до ситуації тестування або опитування. Ця адаптація необхідна, аби опитувана людина відчувала себе невимушено та спокійно. Ситуація опитування вимагає атмосферу співробітництва та взаємної довіри.

За метою емпіричного дослідження, організованого та проведеного нами було вивчено особливості стану самотності, характерного для осіб похилого віку.

Дослідження проводилося на базі Спеціалізованого будинку для ветеранів війни та праці, громадян похилого віку та інвалідів. Група досліджуваних яка складається з людей, які нездатні подбати про себе та про яких немає можливості ким подбати, є експериментальною, та група досліджуваних, які були відправлені їхніми сім'ями, — контрольною.

Кожна група містить по 15 осіб, тобто це особи похилого віку, які не працюють та перебувають на пенсії. Вибірка досліджуваних була підібрана відповідно до мети за завдань емпіричного дослідження, і складає дві групи: експериментальна та контрольна (30 осіб) похилого віку громадян віком 58–74 роки. За статевими характеристиками сукупна вибірка поділилася наступним чином: 15 жінок (50%) та 15 чоловіків (50%) (див. рис. 2.3).

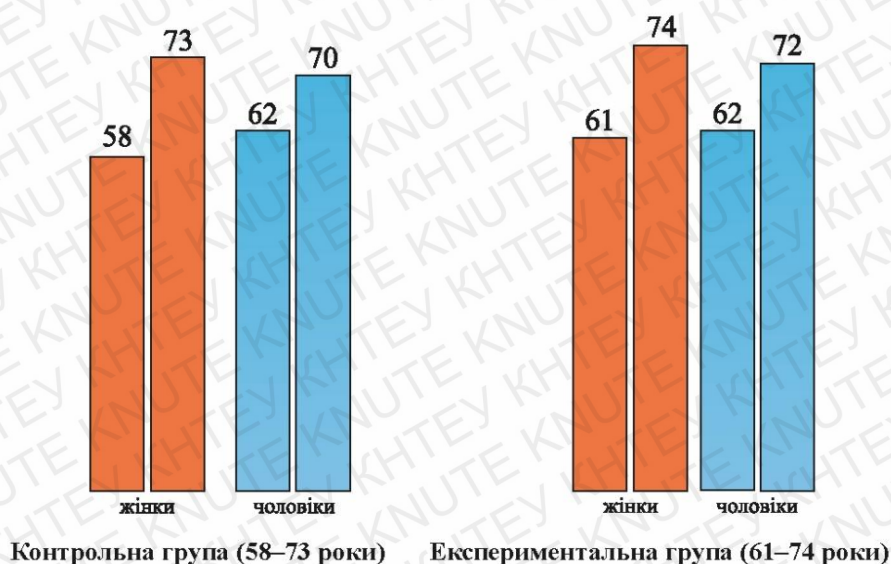


Рис. 2.3. Розподіл експериментальної та контрольної групи за статевою та, віковою ознакою ( $n = 30$ )

За віковими характеристиками вибіркова сукупність поділилися на:

- Жінок від 58 до 74 років;
- Чоловіків від 62 до 71 років.

Середній вік респондентів вибіркової сукупності склав 67,5 років.

Досліджуваним було запропоновано пройти по чотири тестові методики для визначення самотності, тривожності, особливості уяви та темпераменту.

Після того, як чітко озвучили інструкцію та переконалися у правильному її розумінні досліджуваними, вони приступили до виконання завдання. У ході проходження методик у деяких досліджуваних виникали труднощі розуміння змісту тестового матеріалу і вони, в індивідуальному порядку, просили уточнення. У цілому, респонденти спокійно та вдумливо виконували завдання.

Для досягнення цілей емпіричного дослідження, а саме аналізу особливостей переживання стану самотності осіб похилого віку, було визначено наступні методики психологічної діагностики:

1. «Діагностичний опитувальник самотності».
2. «Дослідження індивідуальних особливостей уяви»;
3. «Оцінка рівня ситуативної тривожності Спілберга-Ханіна»;
4. «Дослідження психологічної структури темпераменту Смірнова».

З допомогою цих методик, дослідження були на етапах психологічних проблем які зустрічаються взагалі у осіб похилого віку. Розглянемо дані методики детальніше.

*«Діагностичний опитувальник самотності».*

Опитувальник складається із 12 питань, який дозволяє виявити рівень переживання самотності у людей похилого віку. Досліджуваним становить від 58 до 74 років, серед них було отримано відсоткове співвідношення:

- «не переживає зараз самотність»;
- «дуже глибоке переживання самотності, заглибленість в цей стан»;
- «неглибоке переживання можливої самотності»;
- «глибоке переживання актуального самотності».

*Методика «Дослідження індивідуальних особливостей уяви».*

Визначення рівня складності уяви, ступеня фіксованості уявлень, гнучкості або ригідності уяви, ступеня її стереотипності або оригінальності.

Тест містить три аркуші паперу розміром 10×16 см без кліток чи лінійок. На першому аркуші в середині зображено контур кола діаметром 2,5 см. На другому аркуші — у середині контур рівностороннього трикутника з довжиною сторони 2,5 см. На третьому — контур квадрата з довжиною сторони 2,5 см. Олівець та секундомір. На один малюнок надавалось 60 секунд.

Для визначення рівня складності уяви констатується за найскладнішим із трьох малюнків. Потрібно користуватися шкалою, що складає п'ять рівнів складності:

- Перший рівень — це контур геометричної фігури використовується як основна деталь малюнка, сам малюнок простий, без доповнень і являє собою одну фігуру.
- Другий рівень — це контур використано як основну деталь, але сам малюнок має додаткові частини.
- Третій рівень — це контур використано як основну деталь, а малюнок є певним сюжетом, при цьому може бути введено додаткові деталі.



- Четвертий рівень — це контур геометричної фігури, що являється основною деталлю, стає малюнком який має складний сюжет із додаванням фігурок та деталей.
- П'ятий рівень — це малюнок складного сюжету, який має контур геометричної фігури використаний як одна з деталей.

Визначення гнучкості уяви та ступеня фіксованості образів. *Гнучкість уяви* залежить від фіксованості уявлень. Ступінь фіксованості образів визначають за кількістю малюнків, що містять той самий сюжет. Уява буде гнучкою, коли фіксованість образів в уявленні не відображається в малюнках, тобто всі малюнки на різні сюжети й охоплюють як внутрішню, так і зовнішню частини контуру геометричної фігури.

Фіксованість уявлень слабка та гнучкість уяви середня, якщо два малюнки — на той самий сюжет. *Сильна фіксованість* образів в уявленні та негнучкість або ригідність уяви характеризуються за малюнками на той самий сюжет. Якщо всі малюнки мають той самий сюжет незалежно від рівня їхньої складності — це ригідна уява. *Ригідність уяви* може бути і за відсутності або слабкої фіксації образів в уявленні, коли малюнки виконано строго всередині контурів геометричної фігури.

*Визначення ступеня стереотипності уяви.* Стереотипність визначається за змістом малюнків. Якщо зміст малюнка типовий, то уява, так само, як і сам малюнок, вважається стереотипною, якщо не типове, оригінальне — то творчою.

*Методика «Оцінки рівня ситуативної тривожності Спілберга-Ханіна».*

Тест Спілбергера–Ханіна дозволяє досліджувати психологічний феномен тривожності. Також має можливість диференційовано вимірювати тривожність як властивість особистості, і як стан. Метою роботи є визначення рівня ситуативної тривожності; проведення тестування, аналіз результатів.

Тест складається з 20 висловлювань, які відносяться до тривожності, як стану (стан тривожності, реактивна або ситуативна тривожність) і з 20 висловлювань на

визначення тривожності як диспозиції, особливості особистості (властивість тривожності).

Реактивна (ситуативна) тривожність — стан суб'єкта в даний момент часу, який характеризується емоціями, які суб'єктивно переживаються особою: напругою, занепокоєнням, заклопотаністю, нервозністю у цій конкретній ситуації. Цей стан виникає, як емоційна реакція на екстремальну або стресову ситуацію і може бути різним за інтенсивністю та динамікою у часі.

В тесті присутні три шкали, по яким можна визначити реактивність тривожності:

До 30. У особи, виявляється «низька тривожність». Це, каже просто стан як депресивний, ареактивний, з низьким рівнем мотивацій. Але іноді дуже низька тривожність у показниках тесту є результатом активного витіснення особою високої тривоги з метою показати себе в «кращому світлі».

Від 31 до 45. Це означає «помірна тривожність».

Від 46 і більше. «Тривожність висока». Вона корелює з наявністю невротичного конфлікту, з емоційними та психосоматичними захворюваннями.

#### *Методика «Дослідження психологічної структури темпераменту Смирнова».*

Опитувальник Б. Н. Смирнова дозволяє виявити ряд полярних властивостей темпераменту: екстраверсію-інтроверсію; емоційну (збудливість-врівноваженість); темп реакцій (швидкий-повільний); активність (високу-низьку). Також має шкалу широті випробуваного при відповідях на питання, що дозволяє оцінити надійність отриманих результатів. Визначити щирість відповідей за шкалою «щирість». Якщо показник за цією шкалою:

- 13–20 балів, то надійність результатів висока;
- 8–12 балів — середня;
- 1–7 балів — низька.

Тест складається з 48 питань, на які пропонується відповісти «так» (+) чи «ні» (–). Чим щире будуть відповіді, тим точніше виявиться темперамент.

## Висновки до розділу 2

За результатами аналізу у другому розділі, було підібрано психодіагностичний інструментарій, спрямований на виявлення у осіб похилого віку: самотність, тривожність, розвиток уяви та темпераменту. Психодіагностичний інструментарій у дослідженні складався із трьох окремих методик та опитувальника, серед них, це:

- Діагностичний опитувальник самотності, який дозволяє виявити рівень переживання самотності.
- Методика дослідження індивідуальних особливостей уяви, який спрямований на визначення рівня складності уяви, ступеня фіксованості уявлень, гнучкості або ригідності уяви та ступеня її стереотипності або оригінальності;
- Методика оцінки рівня ситуативної тривожності Спілберга-Ханіна, яка спрямована для вимірювання тривожності, як властивість особистості;
- Методика дослідження психологічної структури темпераменту Смірнова, дозволяє виявити ряд полярних властивостей темпераменту: екстраверсію-інтроверсію; емоційну (збудливість-врівноваженість); темп реакцій (швидкий-повільний); активність (високу-низьку) та шкалу ширості.

Обґрунтування вищенаведених методик дає підставу перейти до емпіричного дослідження.

### РОЗДІЛ 3.

## РЕЗУЛЬТАТИ ЕМПІРИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ САМОТНОСТІ ЛЮДЕЙ ПОХИЛОГО ВІКУ

### Порівняльний аналіз результатів детермінантів між експериментальною та контрольною групами та прояви самотності

Початково проаналізуємо отримані результати на першому етапі психодіагностичної роботи з досліджуваними. Нижче узагальнено представлено та проаналізовано всі отримані результати за методиками.

При обробці результатів, отриманих в ході дослідження серед людей похилого віку з використанням методики «Діагностичний опитувальник самотності» були виявлені наступні показники для кожної з шкал (див. табл. 3.2.):

Таблиця 3.2.

#### Показники діагностичного опитувальника самотності

Рівень тривожності	ЕГ*	ЕГ, %	КГ**	КГ, %
Неглибоке переживання можливої самотності	5	35%	4	25%
Глибоке переживання актуальної самотності	10	65%	9	60%
Дуже глибоке переживання самотності, заглибленість в цей стан	0	0%	2	15%

\*ЕГ — експериментальна група (кількість осіб).

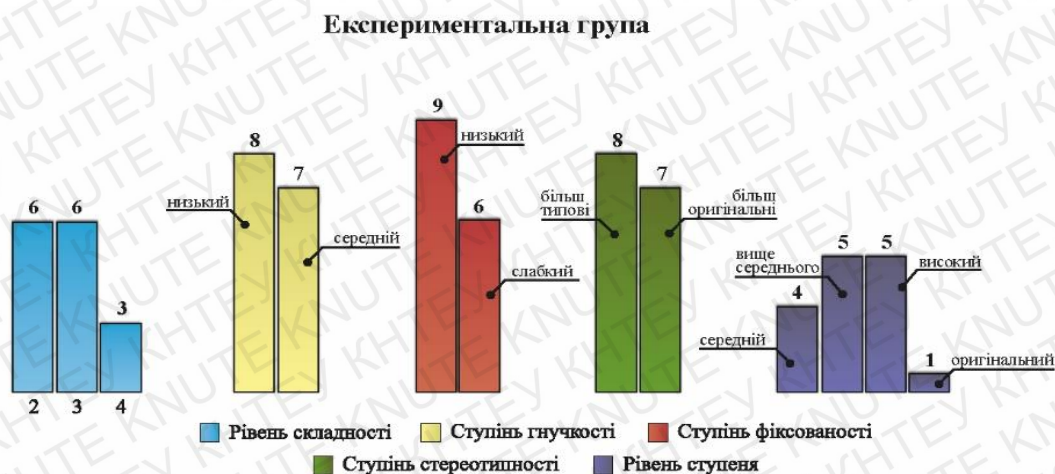
\*\*КГ — контрольна група (кількість осіб).

Як бачимо з табл. 3.2., показник особистісної тривожності є значно вищим у групі досліджуваних у представників контрольної групи. Було виявлено, щодо неглибокого переживання більш притаманне до — ЕГ серед них 4 — чоловіка, та 1 — жінка. А менше до КГ серед них 2 — чоловіка, та 2 — жінки. В повному обсязі, чоловіки більше переживають неглибоку самотність. У глибокому переживанні, більш притаманне до ЕГ серед них 5 — чоловік, та 5 — жінок. І трохи менше у КГ серед них 4 — чоловіка, та 5 — жінок. В повному обсязі, можна віднести жінок серед обох груп до глибокого переживання самотності, трохи більше за чоловіків.

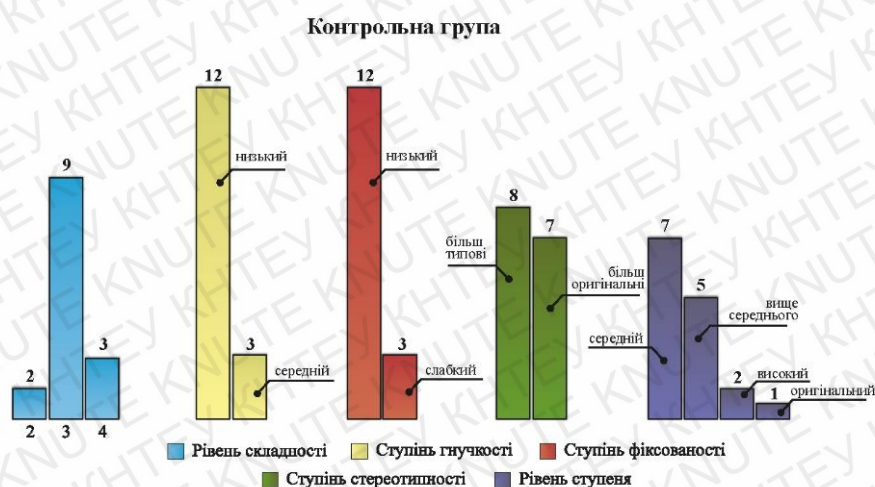
А, до дуже глибокого переживання та заглибленості в цей стан, жінки з КГ показали невеликий, але привілейований результат, який становить 15% та виділяють усього двох жінок. Серед чоловіків, дуже глибока самотність — відсутня.

Тому, можна сказати, що порівняно з чоловіками — жінки більш схильні до переживань самотності, вони набрали від середнього та вищого рівня, найвищу кількість, який дорівнює 12 осіб (або 40%). До проведення опитування не спостерігалось певних проявів самотності, також було відсутнє і після опитування.

При обробці результатів, отриманих в ході дослідження серед людей похилого віку з використанням методики «Дослідження індивідуальних особливостей уяви» були виявлені наступні показники для кожної з шкал (див. рис. 3.4. та рис. 3.5.):



*Рис. 3.4. Результати досліджень індивідуальних особливостей уяви на експериментальній групі (n = 15)*



*Рис. 3.5. Результати досліджень індивідуальних особливостей уяви на контрольній групі (n = 15)*

Серед експериментальної та контрольної групи є декілька привілейовані відмінності, а саме: у «Рівня складності» було виявлено третій рівень найбільший серед груп, у ЕГ — 6 осіб та КГ — 9 осіб. Це каже про те, що у контрольній групі респонденти один контур складали з іншими для об'єднання в один із сюжетів, таким чином створювали оригінальність малюнку.

По «Ступеню гнучкості» та «ступеню фіксованості» вищим показником серед експериментальної та контрольної групи є «низький» ступінь, у ЕГ — 8 та 9 осіб та КГ — по 12 осіб. Це каже про те, що у групах спостерігалась фіксованість уявлень слабка, респонденти доволі швидко малювали і не заморочувалися над тим, що малюють, але все ж таки прогресувала контрольна група.

По «Ступеню стереотипності», аналіз стверджує, що більш типових малюнків відносно менше за оригінальні. Результати повністю співбігають між групами. До «типових» належать по 8 осіб з кожної групи. А до «більш оригінальних» належать по 7 осіб, також з кожної групи. Це підтверджує результати з ступеням гнучкості і підкреслює, що більшість відтворює свої малюнки, по звичним речам які зустрічались у нього (у неї) в житті.

По «Рівню ступеня» прогресує у середньому рівні КГ — 7 осіб, а ЕГ — 3 осіб; до вище середнього рівня, ЕГ та КГ — по 5 осіб; до високого рівня, ЕГ — 5 осіб проти КГ — 2 осіб; а серед «оригінальності» було виявлено з кожної групи по одній людині.

Отже, роблячи висновок, ми зрозуміли, що із тридцяти досліджуваних, а саме з експериментальної та контрольної групи припадає дві людини з повністю оригінальною уявою. Також більшість показала, що вони приближалися до оригінальності, але один із трьох малюнків залишався все ж таки типовим. В такому випадку, люди казали, що у деяких закінчилися оригінальні ідеї та нічого нового не спадало на думку. В результаті, краще себе показала контрольна група, в неї результати йдуть вгору, що каже про активність в роботі. Тому більш вірогідно, що самотності не виявлено.

При обробці результатів, отриманих в ході дослідження серед людей похилого віку з використанням методики «Оцінки рівня ситуативної

тривожності «Спілберга-Ханіна» були виявлені наступні показники з експериментальної та контрольної групи (див. рис. 3.6.).

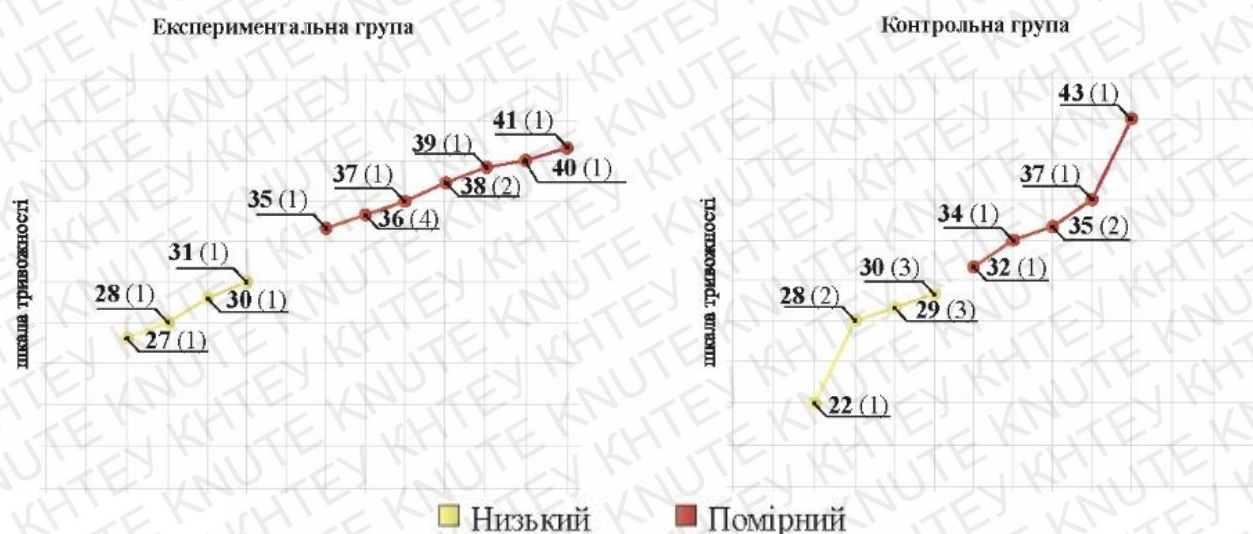


Рис. 3.6. Результати оцінки рівня ситуативної тривожності серед експериментальної (n = 15) та контрольної групи (n = 15)

При аналізі результатів, загальний підсумковий показник по кожній з під шкал знаходиться в діапазоні від 22 до 43 балів. При цьому, чим вище підсумковий показник, тим вище рівень тривожності (ситуативної або особистісної).

Під час дослідження було виділено два рівня ситуативної тривожності у обох груп. Це низька та помірна тривожність. До кожної з груп, належало — по 15 випробуваних. Як бачимо на стороні експериментальної групи, на низькому рівні лише 4 особи, а на помірному 11 осіб. На стороні контрольної групи, на низькому рівні — 9 осіб, а на помірному лише 6 осіб. Тому з низьким рівнем тривожність характеризує — мотиваційно, а з помірною відтворюється стан як депресивний або реактивний. З приводу високої тривожності, нікого не було виявлено. Але в нашому випадку, більшість людей показали себе в кращому світлі. А стосовно помірної тривожності, то у випробуваних трохи відчувалися особливі тривоги під час завдання. А саме при деяких питаннях, на які не дуже хотіли відповідати.

При обробці результатів, отриманих в ході дослідження серед людей похилого віку з використанням методики «Дослідження психологічної структури

темпераменту Смірнова» були виявлені наступні показники для кожної з шкал (див. рис. 3.7–3.12.).

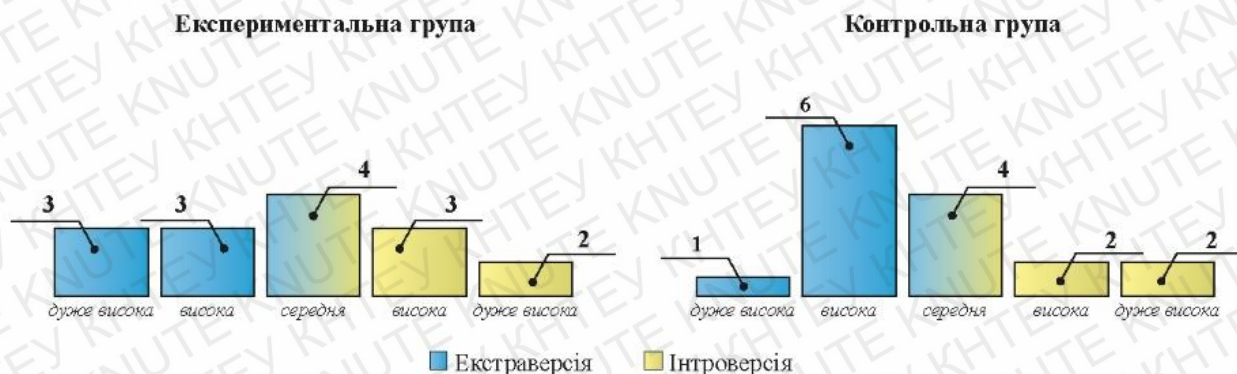
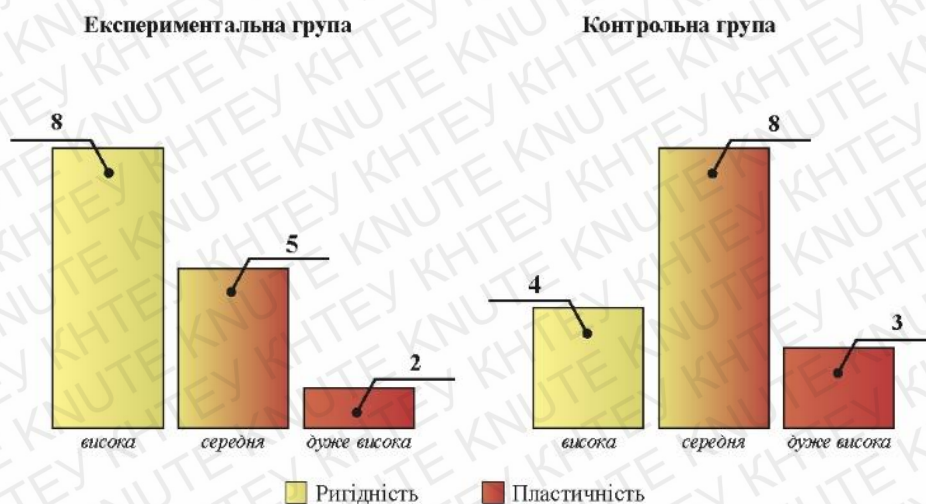


Рис. 3.7. Результати екстраверсія-інтроверсія серед експериментальної ( $n = 15$ ) та контрольної групи ( $n = 15$ )

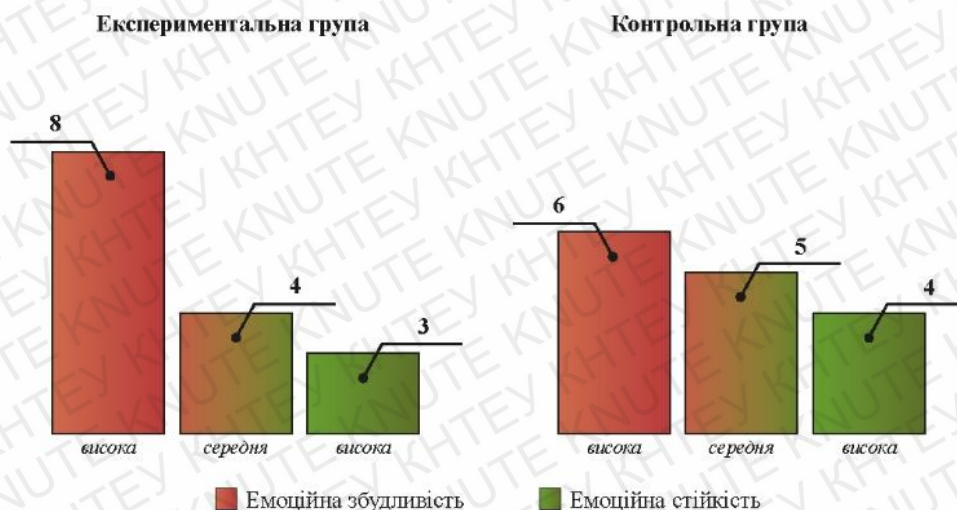
За даними дослідження було виявлено такі результати: серед ЕГ більше людей припадає на екстраверсію та інтроверсію — має середній бал, що каже нам про людей які можуть отримувати енергію зі зовнішнього світу, так само, як із внутрішнього світу. До того ж їх можна віднести до амбівертів. Також енергійні коли потрібно трохи придатися молодості. У більшості з них ще залишився спалах в ентузіазмі, що приводить до реалізації нових справ. З них виявилися два доволі непоганих організаторів, які ціле направлено допомагали в проведенні досліджень. Серед контрольної групи більше відносилися до екстравертів також присутній й середній показник. Тому, можна сказати, що такі люди товариські, мають багато друзів, оптимістичні, в житті віддає перевагу дію і рух, цілеспрямований і заповзятливий.





*Рис. 3.8. Результати ригідність-пластичність серед експериментальної (n = 15) та контрольної групи (n = 15)*

Серед ЕГ — 8 осіб, ригідність припадає на високий рівень, люди в яких виражається, середнє утруднення в перестановці сприйняття навколо них самих та уявлень в ситуації, що змінилася. А ригідність-пластичність припадає на КГ — так само 8 осіб. Це каже про, перебудову системи мотивів в обставинах, які вимагають від суб'єктів гнучкості та зміни характеру поведінки.



*Рис. 3.9. Результати емоційна збудливість-стійкість серед експериментальної (n = 15) та контрольної групи (n = 15)*

В обох випадках емоційна збудливість відноситься до високого рівня але у ЕГ — 8 осіб, а КГ — 6 осіб. Можна сказати, що до експериментальної групи більшість випробовуваних по життю мають емоційну нестійкість, що підтверджена всіма можливими психологічними відхиленнями, що може призвести до невірної важенності. Вони приймають інформацію близько до серця та невпевнені у собі.



*Рис. 3.10. Результати швидкість-повільність реакції серед експериментальної (n = 15) та контрольної групи (n = 15)*

Так само, в обох групах темп реакції швидкий-повільний знаходиться на середньому рівні, та має однакові результати серед ЕГ та КГ — по 6 осіб. В основному реакція відображалась саме під час роботи над методиками, які випробовувані показали швидкість реагування на зміну та якість завдання, при цьому поведінка у багатьох була спокійна, тільки у деяких вона була не велика тривога.



*Рис. 3.11. Результати активність-пасивність серед експериментальної (n = 15) та контрольної групи (n = 15)*

Активність у обох групах була на середньому рівні, лише КГ 10 осіб, що більше на 3 особи ніж у ЕГ. У кожної з груп більшість випробовуваних підтримують спілкування поза свого середовища. Вони мають невеликі цілі, до яких прагнуть.

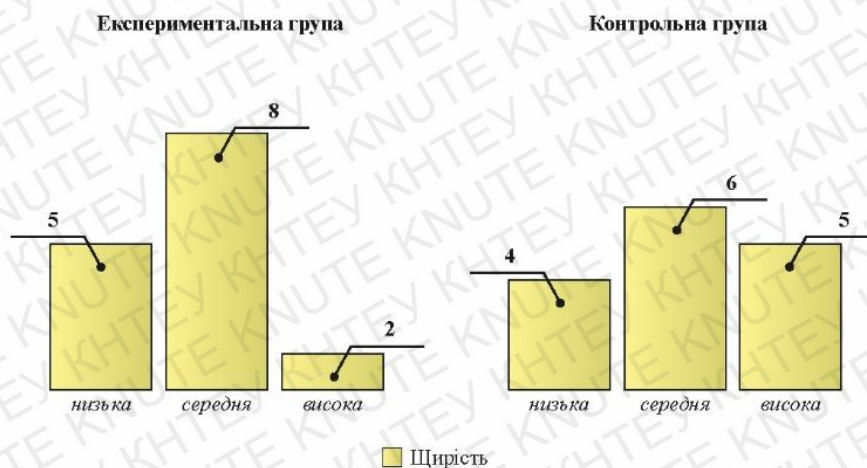


Рис. 3.12. Результати щирості

серед експериментальної ( $n = 15$ ) та контрольної групи ( $n = 15$ )

Щодо щирості, то в обох групах була виявлена середнім рівнем. Дані показали ЕГ — 8 осіб, а зі сторони КГ — 6 осіб. Експериментальна група має більшу кількість осіб на середньому рівні та зовсім малу на високому рівні, то випробуванні зі сумнівом відносилися до завдань. Щодо контрольної групи, то більше людей відносилися до середнього та високого рівня, можна зробити висновок, що в ході психологічного обстеження випробовувані намагалися достовірно представити свою особистість.

Отже, підводячи данні після проведення дослідження, серед людей похилого віку було виявлено, що кращі результати були у Контрольній групі, було виділено високий рівень відсутності самотності. А щодо Експериментальної групи, то більшість людей все ж таки відносилися до низького рівня, але глибокої самотності в них не було виражено, навіть під проведення бесід та під час досліджень.

### Висновки до розділу 3

В учасників різних психокорекційних груп відбулися однакові особистісні зміни. У Е-групі та К-групі це: збагачення міжособистісних стосунків в групі, а саме удосконалення комунікативних вмінь для більш ефективної взаємодії з іншими, аби подалі усунути стан самотності.

За результатами діагностики опитувальника «самотності» було з'ясовано, що жінки відчувають самотність на більш глибокому рівні, ніж чоловіки.

За результатами діагностики дослідження індивідуальних особливостей уяви (SPI), було з'ясовано, що лише дві особи із 30 показали оригінальні показники. Один із трьох малюнків залишався все ж таки типовим. Краще за всіх себе показала К-група, це каже про активність в роботі. Тим паче, робота в команді була згладженою, завдяки чому признаков самотності не було виявлено.

За результатами діагностики оцінки рівня ситуативної тривожності по тесту Спілберга-Ханіна, було з'ясовано, що жоден із опитуваних не володіє високим рівнем тривожності. Більшість людей показали себе в кращому світлі. А стосовно помірної тривожності, то у випробуваних трохи відчувалися особливі тривоги під час завдання. А саме при деяких питаннях, на які вони не дуже хотіли відповідати. Після бесіди їх відчуття виправилось.

За результатами діагностики дослідження психологічної структури темпераменту (Б. Смірнов), було з'ясовано, що серед Е-групи більшість людей відносилися до амбівертів, а до К-групи до екстравертів, що каже про активність у житті кожної з груп. Серед емоційної нестійкості, кожна з груп сприймає інформацію близько до серця, та тим саме може собі нанести шкоди морального стану. Стосовно швидкості, то кожна з груп швидко справлялась із поставленими задачами. Активність у обох групах була на середньому рівні, вони мають невеликі ці, до яких ще прагнуть. Похилі люди намагалися достовірно представляти свою особистість, та відчували себе добре, коли поряд була людина, котрій вона довіряла. Тому, за отриманими результатами можна зробити висновок, що самотність у людей похилого віку з'являється лише, коли у їх житті щось трапилось, а поряд нікого не було, щоб їх підтримати.

## ВИСНОВКИ

У відповідності до емпіричного дослідження з'ясовано психологічні детермінанти, особливості проявів самотності, використанні діагностики та корекція, що дає підстави зробити наступні висновки.

За результатами аналізу наукових підходів серед досліджуваних, виявлено, що самотність викликана: ранніми дитячими впливами на особистісному розвитку; які викликані різними життєвими ситуаціями (смертю, життєвими змінами або трагедією); недостатньою соціальною взаємодією з соціальним середовищем; або не вистачало інтимності, необхідної для довірливого спілкування.

За основу в корекції було використано підвищення самооцінки та організування позитивного образу старості людини до свого власного життя. Також було підібрано психодіагностичний інструментарій, спрямований на виявлення: самотності, тривожності, розвиток уяви та темпераменту. Психодіагностичний інструментарій у дослідженні складався із трьох окремих методик та опитувальника.

В дослідженні було з'ясовано психологічні особливості детермінантів та прояви самотності у людей похилого віку.

Були запропоновані у випускній кваліфікаційній роботі, методичні рекомендації, що дають підставу для поліпшення переживання самотності.

Серед методичних рекомендацій, було виділено: Тонізуюча. Здатна підвищити загальний життєвий тонус у похилій людині, та має можливість створити психологічні передумови для реадптації. Розважальна (або терапія зайнятстю). Яка зменшує вираженість обтяжливих факторів, що обумовлено вимушеним та тривалим перебуванням в обмеженому просторі. Ігрова терапія, яка допомагає використати різні типи поведінки, виокремлюючи найкращі відповідні для конкретної особистості в певних життєвих ситуаціях. Арт-терапія (малювання, музика, танці тощо) підвищує не тільки емоційний заряд, але і сприяє зміцненню соціальних контактів. Таким чином, для поліпшення переживання самотності людей у похилому віці, необхідно для їх покращення здоров'я, використовувати психосоціальну підтримку.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Александрова О.Н., Боголюбова О.Н., Васильева Н.Л. и др.; Психология социальной работы / [под общей ред. М.А. Гулиной]. — СПб.: Питер, 2002. — 352 с.
2. Анцыферова Л.И. Психология старости: особенности развития личности в период поздней взрослости / Л.И. Анцыферова // Психологический журнал, 2001. — № 3. — 306 с.
3. Апанасюк В. Теоретичний аналіз жіночої самотності [електронний ресурс] / В. Апанасюк // режим доступу — <https://naub.oa.edu.ua/2013/teoretychnyh-analizfenomenu-zhinochoji-samotnosti>
4. Аристотель. Никомахова этика // Аристотель. Сочинение в 4-х т. — М.: Мысль, 1993. — Т. 4. — С. 53–295.
5. Бакалдин С.В. Эмоциональные особенности переживания одиночества / С. В. Бакалдин // Вестник Адыгейского Государственного Университета. — Майкоп: Изд-во АГУ, 2008. — Вып. 5. — С. 232.
6. Бовт М.В. Психокоррекция и психопрофилактика одиночества овдовевших мужчин // Медицинская психология, 2007. — №1. — 14 с.
7. Бодальов А.А., Столін В.В., Аванесов В.С. Загальна психодіагностика. — СПб.: Речь, 2006. — 440 с.
8. Болтенко В.В. Изменение личности у престарелых, проживающих в домах-интернатах: Автореф. дис. кан. наук. — М., 1980.
9. Бондаренко О.Ф. Психологічна допомога особистості: навч. посібник / О.Ф. Бондаренко — Х.: Фоліо, 1996. — 237 с.
10. Булах І.С., Кузьменко В.У., Помиткін Е.О. / Консультативна психологія: підручник. — Вінниця: ТОВ «Нілан-ЛТД», 2014. — 482 с.
11. Бурльер Ф. Старение и старость / пер. с франц. — М.: 1962. — 290 с.
12. Вейс Р. Вопросы изучения одиночества / Р. Вейс — М.: Прогресс, 1989. — С. 114–128.
13. Гегель Г. Философия Духа / Г. Гегель. — М.: Знание, 1956. — Т. 3. — 214 с.

14. Горецька О. Геронтопсихологія: навчальний посібник для студентів психології / О. Горецька. — Х.: Видавництво Іванченка І.С., 2017. — 210 с.
15. Гулина М.А. Психология социальной работы / [под общей ред. М.А. Гулиной]. — СанктПетербург: Питер. — 2002.
16. Дзюба Т.М. Психологія дорослості з основами геронтопсихології: навчальний посібник / Т. М. Дзюба, О. Г. Коваленко; за ред. В. Ф. Моргуна. — К.: Видавничий Дім «Слово», 2013. — 196 с.
17. Дідик Н.М. Соціально-психологічна реабілітація осіб похилого віку / Н.М. Дідик. — К.: Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка № 4 (287), 2014. — С. 186.
18. Елисеєв О.П. Практикум по психології личности / О.П.Елисеєв. — СПб.: Питер, 2007. — С. 214–218.
19. Закон України: Про соціальні послуги від 19.06.2003 № 966-IV // Відомості Верховної Ради. — 2003. — №45. — Ст. 358.
20. Зверєва І.Д. Соціальна робота в Україні: навч. посібник / [І.Д. Зверєва, О.В. Безпалько, С.Я. Харченко та ін.]; за заг. ред. І.Д. Зверєвої, Г.М. Лактіонової, — К.: ДЦССМ, 2004. — 256 с.
21. Коваленко О.Г. Міжособистісне спілкування як компонент психічної діяльності у похилому віці / О.Г. Коваленко // Практична психологія та соціальна робота. — 2014. — № 2. — С. 61–64.
22. Коваленко О.Г. Модель міжособистісного спілкування осіб похилого віку / О.Г. Коваленко // Проблеми сучасної психології: Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України / за ред. С. Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої. — Кам'янець-Подільський: Аксіома, 2015. — Випуск 28. — С. 191–202.
23. Корольчук М.С. Психодіагностика: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / М.С. Корольчук, В.І. Осьодло. — Київ: Ельга; Ніка-Центр, 2008. — 400 с.
24. Корсини Р., Ауэрбаха А. Психологическая энциклопедия / под ред. Р. Корсини, А. Ауэрбаха. — 2-е изд. — СПб.: Питер, 2006. — 1876 с.
25. Корчагина С.Г. Психология одиночества: учебное пособие / С.Г. Корчагина. — М.: Московский психолого-социальный институт, 2008. — 226 с.

26. Краснова О.В., Лидерс А.Г. Психология старости и старения: Хрестоматия / Сост. О.В. Краснова, А.Г. Лидерс. — М.: «Академия», 2003. — 416 с.
27. Куницына В.Н., Казаринова Н.В., Погольша В.М. Межличностное общение. — СПб.: Питер, 2003. — 544 с.
28. Кутрона К.И. Поступление в колледж: одиночество и процесс социальной адаптации // Лабиринты одиночества / Под ред. Н.Е. Покровского. — М.: Прогресс, 1989. — С. 412.
29. Максименко С.Д. Генезис существования личности / С.Д. Максименко. — К.: Издательство ООО «КММ», 2006. — 240 с.
30. Маркс К. Тезисы о Фейербахе. / К. Маркс и Ф. Энгельс. Немецкая идеология. — Ф. Энгельс. Истинные социалисты; подгот. к печати И.И. Прейс и А.А. Уйбо], 1955. — 630 с.
31. Марцинковская Т.Д. Особенности психического развития в позднем возрасте / Т.Д. Марцинковская // Психология зрелости и старения. — 2000. — №3 (38), лето. — С.16–26.
32. Мовчан М.М. Осмислення феномену самотності як проблеми суспільного буття особистості. Філософські обрії. Науково-теоретичний часопис Інституту філософії імені Г.С. Сковороди НАН України та Полтавського державного університету імені В.Г. Короленка. Випуск 13. — К.: Полтава, 2005. — С. 141–156.
33. Мусский И.А. 100 великих мыслителей / И.А. Мусский. — М.: Вече, 2000. — 688 с.
34. Неумоева Е.В. Одиночество как общественно-историческое явление и как явление индивидуальной жизни / Е.В. Неумоева // Гуманитарный вектор. Вестник Забайкальского отделения Академии гуманитарных наук. — № 1–2 (10–13). — 2002. — Чита: ЗабГПУ. — 2004. — С.23–29.



35. Никишина Б.В. Психодиагностика в системе социальной работы: учебное пособие для студ. ВУЗов. / Б.В. Никишина, Т.Д. Василенко. — Москва: Изд-во ВЛАДОС-ПРЕСС, — 2004.
36. Новицька Л.Ф. Культура і можливість подолання самотності сучасної людини/ Л.Ф. Новицька // Периферійність в культурі ХХ століття: матеріали Всерос. наук.-практ. конф. — Пермь, 2001. — С. 32–43.
37. Осадько О. Технології психологічного консультування. — Київ: Ред. Загальнопедагогічних газет. — 2005.
38. Омарова М.К., Гасанова П.Г. Психология одиночества / [текст]. — Киев: Общество с ограниченной ответственностью «Финансовая Рада Украины» (Киев), 2017. — 76 с.
39. Павленок П.Д. Введение в профессию «Социальная работа» — М., 2006. — 155 с.
40. Перлман Д. Теоретические подходы к одиночеству / Перлман Д., Пепло Л.Э. // Лабиринты одиночества: [сб. ст.] : пер. с англ. / сост. общ. ред. и предисл. Н.Е. Покровского. — М.: Прогресс, 1989. — 623 с.
41. Покровский Н.Е. Лабиринты одиночества / пер. с англ. / сост., общ. ред. и предисл. Н.Е. Покровского. М., 1989. — 624 с.
42. Райгородский Д.Я. Психология зрелости / Д.Я. Райгородский. — Самара: «БАХРАХ М», 2003. — 759 с.
43. Реан А.А. Психология человека от рождения до смерти / А.А. Реан. — СПб: Питер, 2003. — 248 с.
44. Рижаква Є. В. Феномен самотності досвід культурологічного аналізу автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата психологічних наук: 24.00.01 / Є.В. Рижаква. — Шуя, 2012. — 24 с.
45. Роджерс К. Взгляд на психотерапию. Становление человека / К. Р. Роджерс. — М.: Прогресс. Универс, 1994. — 480 с.
46. Савчин М.В., Василенко Л.В. Вікова психологія: навч. посіб. / М.В. Савчин, Л.В. Василенко. — К.: Академвидав, 2005. — 360 с.

47. Садлер У.А., Джонсон Т.Б. От одиночества к аномии // Лабиринты одиночества / Под ред. Н.Е. Покровского. — М.: Прогресс, 1989. — С. 21–51.
48. Сапогова Е.Е. Консультативная психология: учеб. Пособие для студ. высш. учеб. Заведений. — Москва: Издательский центр «Академия». — 2008.
49. Симеонова Л. Человек рядом. / Л. Симеонова. — М., 1989. — С. 11.
50. Сіляєва В.І. Жіноча самотність як психологічна проблема / В. І. Сіляєва // Практична психологія та соціальна робота. — 2000. — № 4. — С. 154.
51. Сидоренко Н.І. Особистість: практичні засади вивчення. Навчально-методичний посібник — Житомир, 2011. — 378 с.
52. Слободчиков И.М. Современные исследования переживания одиночества // Психологическая наука и образование. 2007. — Том 12. — № 3. — С. 27–34.
53. Табачковський В., Булатов М. Філософія: світ людини. К.: Либідь, 2003. — С. 243–263.
54. Тимченко О.В. Самотність як соціально-психологічне явище: Основні моделі та сучасні тенденції / канд. псих. наук, доцент, кафедри психології Краматорський інститут // О.В. Тимченко // Теорія і практика сучасної психології. — 3.: КПУ, 2018. № 2. С. 73.
55. Тюття Л.Т., Іванова І.Б. Соціальна робота: Теорія І. К.: ВМУРОЛ «Україна», 2004. — 408 с.
56. Ушакова І.М. Геронтопсихологія: підручник. / І.М. Ушакова. — Х.: НУЦЗУ, 2014. — 236 с.
57. Харламенкова Н.Е. Стратегии самоутверждения и ценностные предпочтения одинокого человека / Н.Е. Харламенкова, И.В. Бабанова // Психологический журнал. — 1999. — Т. 20. — № 2. — С. 29.
58. Хухлаева О.В. Основы психологического консультирования и психологической коррекции: учебное пособие для студ. высш. учеб. заведений / О.В. Хухлаева. — М.: Академия, 2001. — 208 с.

59. Цимбалюк І.М. Психологічне консультування та корекція. Модульно-рейтинговий курс: навч. посібник / І.М. Цимбалюк, К.: ВД «Професіонал», 2005. — 656 с.
60. Шабалин В.Н. Руководство по геронтологии / [под ред. В.Н. Шабалина]. — Москва: Цитадель – Трейд, 2005.
61. Шахматов Н.Ф. Психическое старение / Н.Ф. Шахматов. — М.: Сфера, 2006. — 122 с.
62. Швалб Ю.М. Данчева О.В. Одиночество: Социально-психологическая проблема / Ю.М. Швалб, О.В. Данчева. — Киев, — 1991. — С. 75.
63. Шестернина А.С. Лабиринты одиночества. Сборник статей. // Под ред. А.С. Шестернина — М.: Прогресс, 1989. — 623 с.
64. Энциклопедия социальной работы (перевод с английского). Пер. с англ. под ред. Л. Э. Кунельского — М.: 1993. — Т. 1. — 446 с.
65. Peplau L.A., Perlman D. (Eds.). Preventing the harmful consequences of severe and loneliness. / Daniel Perlman, Ph., D. Letitia Anne Peplau Ph. // Loneliness research: a survey of empirical findings, 1984. — 13–46 pp.
66. Solway E., Piette J., Kullgren J., Singer D., Kirch M., Malani P. Loneliness and health. University of Michigan National Poll on Healthy Aging, 2019.

## ДОДАТОК А

## ДІАГНОСТИЧНИЙ ОПИТУВАЛЬНИК «САМОТНОСТІ»

*Інструкція:* Вам пропонується 12 питань та 4 варіанти відповідей на них. Виберіть той, який найбільше відповідає Вашому уявленню про себе.

№	Питання	Варіанти відповідей			
		завжди	часто	іноді	ніколи
1	Чи буває так, що Ви не знаходите розуміння у близьких (друзів)?				
2	Чи виникає у Вас думка, що посправжньому Ви нікому не потрібні?				
3	Чи буває у Вас відчуття власної занедбаності, самотності в світі?				
4	Чи відчуваєте Ви брак в дружньому спілкуванні?				
5	Чи буває у Вас відчуття гострої туги за чимось безповоротно пішов, втраченого назавжди?				
6	Чи відчуваєте Ви перевантаженість поверхневими соціальними контактами, що не дають змогу істинного людського спілкування?				
7	Чи присутній у Вас відчуття власної залежності від інших людей?				
8	Чи здатні Ви зараз до істинного співпереживання горя іншої людини?				
9	Чи можете Ви висловити людині свою співпереживання, розуміння, співчуття?				
10	Чи буває так, що успіх або везіння іншої людини викликає у Вас почуття своєї ущемлення, жаль з приводу власних невдач?				
11	Проявляєте Ви свою самостійність у вирішенні складних життєвих ситуацій?				
12	Чи відчуваєте Ви в собі достатній резерв можливостей для того, щоб самостійно вирішувати життєві завдання?				

Цей опитувальник обробляється досить просто. Відповідей випробуваного приписують такі бали: завжди — 4, часто — 3, іноді — 2, ніколи — 1. Ключ для вимірювання вираженості самотності такий:

12–16 балів — людина не переживає зараз самотність;

17–27 балів — неглибоке переживання можливого самотності;

28–38 балів — глибоке переживання актуального самотності;

39–48 балів — дуже глибоке переживання самотності, заглибленість в цей стан.

## ДОСЛІДЖЕННЯ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ УЯВИ (SPI)

*Мета дослідження:* визначення рівня складності уяви, ступеня фіксованості уявлень, гнучкості або ригідності уяви, ступеня її стереотипності чи оригінальності.

*Матеріал та обладнання:* три аркуші паперу розміром 10×16 см без кліток чи лінійок. На першому аркуші в середині зображено контур кола діаметром 2,5 сантиметра. На другому аркуші — у середині контур рівностороннього трикутника з довжиною сторони 2,5 сантиметра. На третьому — контур квадрата з довжиною сторони 2,5 сантиметра. Олівець і секундомір.

**Процедура дослідження.** Це дослідження здійснюють як з одним випробуваним, так і з групою. Але краще, щоб група була невеликою, до 15 осіб. В останньому випадку експериментаторові потрібно стежити, щоб ніхто з випробуваних до кінця тестування не розмовляв і не показував свої малюнки іншим.

Тестування проводиться в три етапи. На першому етапі випробуваному дають аркуш із зображеним контуром кола, на другому — трикутника і на третьому — квадрата. Кожному етапу дослідження передують повторювана інструкція.

**Інструкція випробуваному:** «Використовуючи зображений на цьому аркуші контур геометричної фігури, намалюйте малюнок. Якість малюнка значення не має. Спосіб використання контуру обирайте на свій розсуд. За сигналом “Стоп!” малювання припиняйте».

Час малювання на кожному етапі експериментатор визначає за секундоміром. У кожному випадку воно має дорівнювати 60 секундам. По закінченні тестування випробуваного просять дати самозвіт і для цього запитують: «Чи сподобалося вам завдання? Які почуття у вас виникали під час його виконання?»

**Обробка результатів.** Визначення рівнів розвитку уяви, ступеня фіксованості уявлень, гнучкості або ригідності, а також оригінальності чи стереотипності проводиться зіставленням змісту й аналізу всіх трьох малюнків випробуваного.

**Визначення рівня складності уяви.** Складність уяви констатується за найскладнішим із трьох малюнків. Можна користуватися шкалою, що надає можливість установлювати п'ять рівнів складності.

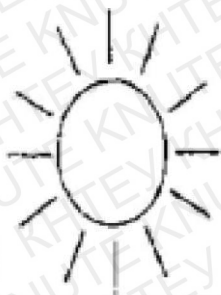


Рис. 1.  
Перший рівень

*Перший рівень:* контур геометричної фігури використовується як основна деталь малюнка, сам малюнок простий, без доповнень і являє собою одну фігуру.

*Другий рівень:* контур використано як основну деталь, але сам малюнок має додаткові частини.

*Третій рівень:* контур використано як основну деталь, а малюнок є певним сюжетом, при цьому може бути введено додаткові деталі.

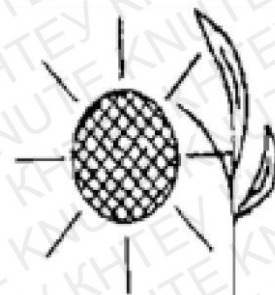


Рис. 2.  
Другий рівень

## Продовження Додатка Б

*Четвертий рівень:* контур геометричної фігури й далі є основною деталлю, але малюнок — це вже складний сюжет із додаванням фігурок і деталей.

*П'ятий рівень:* малюнок являє собою складний сюжет, у якому контур геометричної фігури використано як одна з деталей.



Рис. 3.  
Третій рівень



Рис. 4.  
Четвертий рівень

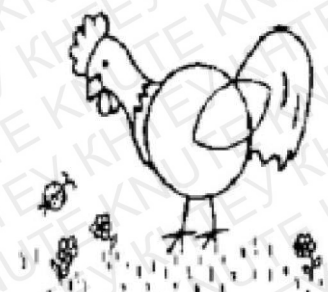


Рис. 5.  
П'ятий рівень

### Визначення гнучкості уяви і ступеня фіксованості образів уявлень.

Гнучкість уяви залежить від фіксованості уявлень. Ступінь фіксованості образів визначають за кількістю малюнків, що містять той самий сюжет.

Уява буде гнучкою, коли фіксованість образів в уявленні не відображається в малюнках, тобто всі малюнки на різні сюжети й охоплюють як внутрішню, так і зовнішню частини контуру геометричної фігури.

Фіксованість уявлень слабка і гнучкість уяви середня, якщо два малюнки — на той самий сюжет.

*Сильна фіксованість* образів в уявленні і негнучкість або ригідність уяви характеризуються за малюнками на той самий сюжет. Якщо всі малюнки мають той самий сюжет незалежно від рівня їхньої складності — це ригідна уява.

*Ригідність уяви* може бути і за відсутності або слабкої фіксації образів в уявленні, коли малюнки виконано строго всередині контурів геометричної фігури. У цьому випадку увага випробуваного фіксується на внутрішньому просторі контуру.

*Визначення ступеня стереотипності уяви.* Стереотипність визначається за змістом малюнків. Якщо зміст малюнка типовий, то уява, так само як і сам малюнок, вважається стереотипною, якщо не типове, оригінальне — то творчою.

### До типових малюнків належать малюнки на такі сюжети.

*Малюнки з контуром кола:* сонце, квітка, людина, обличчя людини або морда зайця, циферблат і годинник, колесо, глобус, снігова баба.

*Малюнки з контуром трикутника:* трикутник і призма, дах будинку і будинок, піраміда, людина з трикутною головою або тулубом, лист, дорожній знак.

*Малюнки з контуром квадрата:* людина з квадратною головою або тулубом, робот, телевізор, будинок, вікно, доповнена геометрична фігура квадрата або куб, акваріум, серветка, лист.

Ступінь стереотипності можна диференціювати за рівнями. Високий ступінь стереотипності констатується тоді, коли всі малюнки на типовий сюжет.

Малюнок вважається оригінальним, а уява творчою за відсутності стереотипності, коли всі малюнки виконані випробуваними на нетипові сюжети.

## Продовження Додатка Б

**Аналіз результатів.** Отримані результати важливо зіставити з особливостями включеності випробуваного в процес дослідження з його установками. Для цього використовують дані самозвіту.

У першу чергу потрібно звернути увагу на випробуваних із ригідністю уяви. Вона може бути наслідком пережитих стресів і афектів. Дуже часто, хоча і не завжди, люди, які всі малюнки розміщують тільки всередині контурів геометричних фігур, мають певні психічні захворювання. Малюнки таких випробуваних не обговорюються в групі. Викладач–психолог бере таких осіб на облік і рекомендує їм звернутися спочатку до психологічної служби вузу для спеціального психодіагностичного дослідження. Але при цьому потрібно скористатися якимось приводом, щоб не травмувати психіку студента можливим діагнозом.

Випробувані з п'ятим рівнем складності уяви, відсутністю стереотипності і якісним виконанням малюнків зазвичай мають здібності до художньої діяльності (графіки, живопису, скульптури та ін.). Ті, хто має схильність до технічних наук, креслення або логіки й філософії, можуть зображувати якісь абстракції чи геометричні фігури. На відміну від них особи з гуманітарною спрямованістю люблять сюжети, пов'язані з людською діяльністю, малюють людей, їхні обличчя або антропоморфні предмети.

Під час обговорення результатів тестування і складання рекомендацій необхідно створити умови, що сприяють подоланню стереотипності, розвитку творчості і намітити завдання для тренування гнучкості процесу уяви.



## ОЦІНКА РІВНЯ СИТУАТИВНОЇ ТРИВОЖНОСТІ ПО ТЕСТУ СПІЛБЕРГЕРА-ХАНІНА

Тест Спілбергера-Ханіна належить до методик, за допомогою яких досліджують психологічний феномен тривожності. Цей опитувальник складається з 20 висловлювань, які відносяться до тривожності як стану (стан тривожності, реактивна або ситуативна тривожність) і з 20 висловлювань на визначення тривожності як диспозиції, особливості особистості (властивість тривожності). Що розуміє Спілбергер під обома мірами тривожності видно з наступної цитати: «Стан тривожності характеризується суб'єктивними, свідомо сприйнятими відчуттями загрози і напруги, що супроводжуються або пов'язані з активацією або збудженням автономної нервової системи». Тривожність як риса особи, очевидно, означає мотив або набуту поведінкову диспозицію, яка зобов'язує індивіда до сприйняття широкого кола об'єктивно безпечних обставин, як таких, які несуть загрозу, спонукаючи реагувати на них станами тривоги, інтенсивність яких не відповідає величині реальної небезпеки.

Шкала реактивної і особистісної тривожності Спілбергера є єдиною методикою, яка дозволяє диференційовано вимірювати тривожність і як властивість особистості, і як стан. У нашій країні використовують тест у модифікації Ю.Л. Ханіна (1976).

Реактивна (ситуативна) тривожність — стан суб'єкта в даний момент часу, який характеризується емоціями, які суб'єктивно переживаються особою: напругою, занепокоєнням, заклопотаністю, нервозністю у цій конкретній ситуації. Цей стан виникає як емоційна реакція на екстремальну або стресову ситуацію і може бути різним за інтенсивністю та динамікою у часі.

**Мета роботи:** визначити рівень ситуативної тривожності; провести тестування, аналіз результатів, зробити порівняння з нормативами літературних даних.

**Устаткування:** бланк опитувальника.

**Хід роботи:**

1. Обстежуваному пропонується — «Уважно прочитайте кожне з наведених тверджень і закресліть відповідну цифру справа залежно від того, як ви себе почуваєте в даний момент. Над питаннями довго не замислюйтеся. Перша відповідь, зазвичай, яка приходить в голову, є найбільш правильною, адекватною Вашому стану».

2. Проводиться тестування з використанням опитувального бланка.

### ОПИТУВАЛЬНИЙ БЛАНК СИТУАТИВНОЇ ТРИВОЖНОСТІ

	Ситуація	Ні, це не так	Напевно, так	Вірно	Дійсно вірно
1	Я спокійний				
2	Мені нічого не загрожує				
3	Я почуваю себе напружено				
4	Я відчуваю жаль				
5	Я почуваю себе вільно				
6	Я розчарований				
7	Мене хвилюють можливі невдачі				

## Продовження Додатка В

## Продовження табл. В.1.

	Ситуація	Ні, це не так	Напевно, так	Вірно	Дійсно вірно
8	Я відчуваю себе відпочилим				
9	Я стурбований				
10	Я маю відчуття внутрішнього задоволення				
11	Я впевнений у собі				
12	Я нервую				
13	Я не знаходжу собі місця				
14	Я напружений				
15	Я не відчуваю скованості				
16	Я задоволений				
17	Я заклопотаний				
18	Я надто збуджений і мені не по собі				
19	Мені радісно				
20	Мені приємно				

3. Показник ситуативної (реактивної) тривожності розраховується за формулою:

$$PT = \Sigma_1 - \Sigma_2 + 35,$$

де  $\Sigma_1$  — сума закреслених цифр по пунктах 3, 4, 6, 7, 9, 12, 13, 14, 17, 18;

$\Sigma_2$  — сума закреслених цифр по пунктах 1, 2, 5, 8, 10, 11, 15, 16, 19, 20.

Якщо РТ не перевищує 30, то, особа, яку опитували, не відчуває особливої тривоги, тобто у неї в даний момент виявляється низька тривожність. Якщо сума знаходиться в інтервалі 31–45, то це означає помірну тривожність. При 46 і більше — тривожність висока.

Дуже висока тривожність (>46) прямо корелює з наявністю невротичного конфлікту, з емоційними і невротичними зривами і з психосоматичними захворюваннями.

Низька тривожність (<12), навпаки, характеризує стан як депресивний, ареагивний, з низьким рівнем мотивацій. Але іноді дуже низька тривожність у показниках тесту є результатом активного витіснення особою високої тривоги з метою показати себе в «кращому світлі».

## МЕТОДИКА ДОСЛІДЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ СТРУКТУРИ ТЕМПЕРАМЕНТУ (Б. СМІРНОВ)

Опитувальник Б.Н. Смирнова дозволяє виявити ряд полярних властивостей темпераменту:

- Екстраверсію-інтроверсію;
- Емоційну збудливість-рівноваженість;
- Темп реакцій (швидкий-повільний);
- Активність (високу-низьку).

Він також має шкалу щирості випробуваного при відповідях на питання, що дозволяє оцінити надійність отриманих результатів.

*Хід виконання завдання.* Психолог звертається до піддослідним зі словами: «Вам пропонується відповісти на 48 запитань.

Відповідайте на кожне питання «так» (+) або «ні» (-), ставлячи свою відповідь поряд з номером питання. Відповідайте на всі питання, нічого не пропускаючи. Чим шире будуть ваші відповіді, тим точніше вивчить свій темперамент».

Піддослідним дається бланк відповідей, або вони заготовляють його самі, записуючи числа від 1 до 48 чотирма стовпчиками по 12 чисел в кожному.

### ТЕКСТ ОПИТУВАЛЬНИКА

№	Питання	Відповідь
1	Ви любите часто бувати в компанії?	
2	Ви уникаєте мати речі, які ненадійні, неміцні, хоча й гарні?	
3	Чи часто у Вас бувають підйоми і спади настрою?	
4	Під час бесіди Ви дуже швидко говорите?	
5	Вам подобається робота, що вимагає повної напруги сил і здібностей?	
6	Чи буває, що Ви передаєте чутки?	
7	Чи вважаєте себе людиною дуже веселим і життєрадісним?	
8	Ви дуже звикаєте до певної одязі, її кольору й крою, так що неохоче міняєте її на що-небудь інше?	
9	Чи часто відчуваєте, що потребуєте в людях, які Вас розуміють, можуть підбадьорити і втішити?	
10	У Вас дуже швидкий почерк?	
11	Чи шукаєте Ви самі собі роботу, заняття, хоча можна було б і відпочивати?	
12	Чи буває так, що Ви не виконуєте свої обіцянки?	
13	У Вас багато дуже хороших друзів?	
14	Чи важко відірватися від справи, якою Ви поглинені, і переключитися на інше?	
15	Чи часто Вас терзає відчуття провини?	
16	Зазвичай Ви ходите дуже швидко, незалежно від того, поспішайте чи ні?	

## Продовження Додатка Г

№	Питання	Відповідь
17	У школі Ви билися над важкими завданнями до тих пір, поки не вирішували їх?	
18	Чи буває, що іноді мислите гірше, ніж зазвичай?	
19	Вам легко знайти спільну мову з незнайомими людьми?	
20	Чи часто Ви плануєте, як будете поводитися при зустрічі, бесіди та ін.?	
21	Запальні і чи легко ранимі натяками і жартами над Вами?	
22	Під час бесіди Ви швидко жестикулюєте?	
23	Найчастіше прокидаєтеся Ви вранці свіжим і добре відпочив?	
24	Чи виникають у Вас такі думки, що Ви не хотіли б, щоб про них знали інші?	
25	Ви любите жартувати над іншими?	
26	Чи схильні Ви до того, щоб ґрунтовно перевірити свою точку зору, перш ніж повідомити її кому-небудь?	
27	Чи часто Вам сняться кошмари?	
28	Зазвичай легко Ви запам'ятовуєте і засвоюєте новий навчальний матеріал?	
29	Ви настільки активні, що Вам навіть кілька годин важко бути без діла?	
30	Чи буває, що, розсердившись, Ви виходите з себе?	
31	Вам не важко внести пожвавлення в досить нудну компанію?	
32	Ви зазвичай досить довго роздумуєте, приймаючи якесь рішення, навіть не дуже важливе?	
33	Вам казали, що Ви приймаєте все занадто близько до серця?	
34	Вам подобається грати в ігри, що вимагають швидкої і хорошої реакції?	
35	Якщо у Вас щось довго не виходить, то все ж намагаєтеся зробити це?	
36	Чи виникало у Вас, хоча і короткочасне, відчуття роздратування до батьків?	
37	Чи вважаєте Ви себе відкритим і товариською людиною?	
38	Зазвичай Вам важко взятися за нову справу?	
39	Чи турбує Вас почуття, що Ви чимось гірші за інших?	
40	Зазвичай Вам важко щось робити разом з повільними і неквапливими людьми?	
41	Ви можете протягом дня довго і продуктивно займатися чим-небудь, не відчуваючи втоми?	
42	У Вас є звички, від яких варто було б позбутися?	
43	Вас іноді приймають за людини безтурботного?	
44	Чи вважаєте Ви хорошим другом тільки того, чия симпатія до Вам надійна і перевірена?	
45	Вас можна швидко розсердити?	
46	Під час дискусії Ви зазвичай швидко знаходите підходящий відповідь?	
47	Ви можете змусити себе довго і продуктивно, не відволікаючись, займатися чим-небудь?	
48	Буває, що Ви говорите про речі, у яких не розбираєтеся?	

**КЛЮЧ ДО ОПИТУВАЛЬНИКА**

Екстраверсія-інтроверсія	«Так»: (1, 7, 13, 19, 25, 31, 37) x 3; (4, 43) x 2.
Ригідність-пластичність	«Так»: (8,26,32) x 3; (2,14,20,38,44) x 2; «Ні»: (19,46) x 1
Емоційна збудливість- врівноваженість	«Так»: (15,21,33,39,45) x 3; (3,9) x 2; (27) x 1
Темп реакції	«Так»: (4, 16, 28) x 3; (10, 22, 34, 40, 46) x 2
Активність	«Так»: (5, 11, 17, 23, 29, 35, 41, 47) x 3; 10 x 1; «Ні»: (38) x 1
Щирість	«Так»: (30, 36, 42, 48) x 3; (6, 12) x 2; (18, 24, 25) x 1; «Ні»: (23) x 1

**Обробка результатів. Відповідь відповідно до ключа оцінюється від 1 до 3 балів.**

1. Підрахувати суму балів за кожною шкалою опитувальника.
2. Визначити щирість відповідей за шкалою «щирість». Якщо показник за цією шкалою 13–20 балів, то надійність результатів висока, 8–12 — середня; 1–7 — низька.

**ТАБЛИЦЯ ІНТЕРПРЕТАЦІЇ РЕЗУЛЬТАТІВ**

	Дуже висока	Висока	Середня	Висока	Дуже висока	
Екстраверсія	22–26	17–21	12–16	7–11	0–6	Інтроверсія
Ригідність	16–23	12–15	7–11	3–6	0–2	Пластичність
Емоційна збудливість	18–20	14–17	8–12	4–7	0–3	Емоційна стійкість
Швидкість реакції	20–22	14–19	9–13	5–8	0–4	Повільність
Активність	24–26	21–23	14–20	9–13	0–8	Пасивність

## Протокол дослідження

Учасник №1:                      Дата: 10.11.20

### Діагностичний опитувальник «самотності».

Завжди — 4, часто — 3, іноді — 2, ніколи — 1

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>	<b>11</b>	<b>12</b>
4	3	4	1	3	1	1	3	1	2	4	2

### Дослідження індивідуальних особливостей уяви.

	Малюнок	Рівень складності (1/2/3/4)	Ступінь гнучкості	Ступінь фіксованості	Ступінь стереотипності	Рівень ступеня
<b>Коло</b>	Сонце	2	Фіксованість уявлень слабка	гнучкість уяви середня	Типове	Високий рівень
<b>Трикутник</b>	піраміда	4			Типове	
<b>Квадрат</b>	вікно	1			Типов	

### Оцінка рівня ситуативної тривожності Спілбергера.

Ні, це не так — 1, напевно, так — 2, вірно — 3, дійсно вірно — 4

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
4	1	2	2	2	4	1	2	1	1
<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>	<b>15</b>	<b>16</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>19</b>	<b>20</b>
4	1	1	2	4	4	3	3	1	2

### Методика дослідження психологічної структури темпераменту Смірнова.

"так" (+) або "ні" (-)

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
-	-	-	+	-	-	+	+	-	-
<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>	<b>15</b>	<b>16</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>19</b>	<b>20</b>
+	-	-	-	-	-	+	-	+	-
<b>21</b>	<b>22</b>	<b>23</b>	<b>24</b>	<b>25</b>	<b>26</b>	<b>27</b>	<b>28</b>	<b>29</b>	<b>30</b>
-	+	-	+	-	+	-	+	-	+
<b>31</b>	<b>32</b>	<b>33</b>	<b>34</b>	<b>35</b>	<b>36</b>	<b>37</b>	<b>38</b>	<b>39</b>	<b>40</b>
+	-	+	+	-	+	-	+	+	-
<b>41</b>	<b>42</b>	<b>43</b>	<b>44</b>	<b>45</b>	<b>46</b>	<b>47</b>	<b>48</b>		
-	+	-	+	+	+	-	+		

Учасник №2:                      Дата: 10.11.20

**Діагностичний опитувальник «самотності».**

Завжди — 4, часто — 3, іноді — 2, ніколи — 1

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>	<b>11</b>	<b>12</b>
3	3	2	3	2	2	4	1	4	4	4	3

**Дослідження індивідуальних особливостей уяви.**

	Малюнок	Рівень складності (1/2/3/4)	Ступінь гнучкості	Ступінь фіксованості	Ступінь стереотипності	Рівень ступеня
<b>Коло</b>	черепашка	2	Гнучкі уяви низька	фіксованість низька	Оригінальне	Рівень вище середнього
<b>Трикутник</b>	піраміда	2			Типове	
<b>Квадрат</b>	корзинка	3			Оригінальне	

**Оцінка рівня ситуативної тривожності Спілбергера.**

Ні, це не так — 1, напевно, так — 2, вірно — 3, дійсно вірно — 4

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
1	3	2	2	4	1	3	3	2	3
<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>	<b>15</b>	<b>16</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>19</b>	<b>20</b>
2	1	2	4	2	3	3	1	3	2

**Методика дослідження психологічної структури темпераменту Смірнова.**

"так" (+) або "ні" (-)

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
+	-	+	-	+	+	+	+	-	-
<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>	<b>15</b>	<b>16</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>19</b>	<b>20</b>
-	+	-	+	+	-	+	-	-	+
<b>21</b>	<b>22</b>	<b>23</b>	<b>24</b>	<b>25</b>	<b>26</b>	<b>27</b>	<b>28</b>	<b>29</b>	<b>30</b>
+	+	-	+	+	-	-	+	+	-
<b>31</b>	<b>32</b>	<b>33</b>	<b>34</b>	<b>35</b>	<b>36</b>	<b>37</b>	<b>38</b>	<b>39</b>	<b>40</b>
+	+	+	+	-	-	+	+	-	+
<b>41</b>	<b>42</b>	<b>43</b>	<b>44</b>	<b>45</b>	<b>46</b>	<b>47</b>	<b>48</b>		
-	+	-	-	+	-	+	-		

Учасник №3:                      Дата: 10.11.20

**Діагностичний опитувальник «самотності».**

Завжди — 4, часто — 3, іноді — 2, ніколи — 1

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>	<b>11</b>	<b>12</b>
4	2	2	3	4	1	2	4	3	2	4	2

**Дослідження індивідуальних особливостей уяви.**

	Малюнок	Рівень складності (1/2/3/4)	Ступінь гнучкості	Ступінь фіксованості	Ступінь стереотипності	Рівень ступеня
<b>Коло</b>	Обруч	1	Гнучкі уяви низька	фіксованість низька	Типове	Середній рівень
<b>Трикутник</b>	інструмент	3			Оригінальне	
<b>Квадрат</b>	печиво	1			Типове	

**Оцінка рівня ситуативної тривожності Спілбергера.**

Ні, це не так — 1, напевно, так — 2, вірно — 3, дійсно вірно — 4

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
2	4	4	1	1	1	2	3	4	1
<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>	<b>15</b>	<b>16</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>19</b>	<b>20</b>
3	2	2	1	3	3	3	1	2	4

**Методика дослідження психологічної структури темпераменту Смірнова.**

"так" (+) або "ні" (-)

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
+	+	-	-	+	+	+	-	-	+
<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>	<b>15</b>	<b>16</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>19</b>	<b>20</b>
+	-	-	-	+	+	+	-	-	-
<b>21</b>	<b>22</b>	<b>23</b>	<b>24</b>	<b>25</b>	<b>26</b>	<b>27</b>	<b>28</b>	<b>29</b>	<b>30</b>
+	+	+	+	+	-	-	+	+	-
<b>31</b>	<b>32</b>	<b>33</b>	<b>34</b>	<b>35</b>	<b>36</b>	<b>37</b>	<b>38</b>	<b>39</b>	<b>40</b>
-	+	+	-	-	+	+	-	+	+
<b>41</b>	<b>42</b>	<b>43</b>	<b>44</b>	<b>45</b>	<b>46</b>	<b>47</b>	<b>48</b>		
+	+	+	-	+	+	-	+		



Учасник №4: Дата: 11.11.20

**Діагностичний опитувальник «самотності».**

Завжди — 4, часто — 3, іноді — 2, ніколи — 1

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>	<b>11</b>	<b>12</b>
<u>3</u>	<u>3</u>	<u>2</u>	<u>3</u>	<u>2</u>	<u>2</u>	<u>4</u>	<u>1</u>	<u>4</u>	<u>4</u>	<u>4</u>	<u>3</u>

**Дослідження індивідуальних особливостей уяви.**

	Малюнок	Рівень складності (1/2/3/4)	Ступінь гнучкості	Ступінь фіксованості	Ступінь стереотипності	Рівень ступеня
<b>Коло</b>	кіт	3	Гнучкі уяви низька	фіксованість низька	Типове	Середній рівень
<b>Трикутник</b>	окуляри	2			Оригінальне	
<b>Квадрат</b>	дім + дерево	4			Типове	

**Оцінка рівня ситуативної тривожності Спілбергера.**

Ні, це не так — 1, напевно, так — 2, вірно — 3, дійсно вірно — 4

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
3	4	4	4	4	1	2	4	3	4
<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>	<b>15</b>	<b>16</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>19</b>	<b>20</b>
2	2	1	3	4	4	2	2	4	4

**Методика дослідження психологічної структури темпераменту Смірнова.**

"так" (+) або "ні" (-)

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
-	-	+	+	+	-	+	-	+	-
<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>	<b>15</b>	<b>16</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>19</b>	<b>20</b>
+	-	-	+	-	+	-	-	+	-
<b>21</b>	<b>22</b>	<b>23</b>	<b>24</b>	<b>25</b>	<b>26</b>	<b>27</b>	<b>28</b>	<b>29</b>	<b>30</b>
-	+	-	+	+	+	+	-	+	-
<b>31</b>	<b>32</b>	<b>33</b>	<b>34</b>	<b>35</b>	<b>36</b>	<b>37</b>	<b>38</b>	<b>39</b>	<b>40</b>
-	-	+	+	+	+	-	+	+	-
<b>41</b>	<b>42</b>	<b>43</b>	<b>44</b>	<b>45</b>	<b>46</b>	<b>47</b>	<b>48</b>		
+	-	+	-	+	-	-	-		

Учасник №5:                      Дата: 11.11.20

**Діагностичний опитувальник «самотності».**

Завжди — 4, часто — 3, іноді — 2, ніколи — 1

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>	<b>11</b>	<b>12</b>
<u>4</u>	<u>1</u>	<u>4</u>	<u>4</u>	<u>4</u>	<u>4</u>	<u>1</u>	<u>2</u>	<u>1</u>	<u>4</u>	<u>2</u>	<u>1</u>

**Дослідження індивідуальних особливостей уяви.**

	Малюнок	Рівень складності (1/2/3/4)	Ступінь гнучкості	Ступінь фіксованості	Ступінь стереотипності	Рівень ступеня
<b>Коло</b>	божа корівка	3	Гнучкі уяви низька	фіксованість низька	Оригінальне	Рівень вище середнього
<b>Трикутник</b>	ялинка + сонце	4			Типове	
<b>Квадрат</b>	чашка	2			Оригінальне	

**Оцінка рівня ситуативної тривожності Спілберґера.**

Ні, це не так — 1, напевно, так — 2, вірно — 3, дійсно вірно — 4

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
2	3	4	3	2	3	3	1	2	2
<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>	<b>15</b>	<b>16</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>19</b>	<b>20</b>
1	2	4	4	3	3	1	2	4	1

**Методика дослідження психологічної структури темпераменту Смірнова.**

"так" (+) або "ні" (-)

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
+	-	-	+	+	-	+	-	+	+
<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>	<b>15</b>	<b>16</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>19</b>	<b>20</b>
+	-	+	+	-	+	-	+	+	-
<b>21</b>	<b>22</b>	<b>23</b>	<b>24</b>	<b>25</b>	<b>26</b>	<b>27</b>	<b>28</b>	<b>29</b>	<b>30</b>
+	-	+	+	-	+	-	+	+	-
<b>31</b>	<b>32</b>	<b>33</b>	<b>34</b>	<b>35</b>	<b>36</b>	<b>37</b>	<b>38</b>	<b>39</b>	<b>40</b>
+	-	+	-	+	-	+	+	-	+
<b>41</b>	<b>42</b>	<b>43</b>	<b>44</b>	<b>45</b>	<b>46</b>	<b>47</b>	<b>48</b>		
-	-	+	+	-	-	-	+		

Учасник №6:                      Дата: 11.11.20

**Діагностичний опитувальник «самотності».**

Завжди — 4, часто — 3, іноді — 2, ніколи — 1

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>	<b>11</b>	<b>12</b>
1	2	4	2	3	1	2	1	3	4	2	3

**Дослідження індивідуальних особливостей уяви.**

	Малюнок	Рівень складності (1/2/3/4)	Ступінь гнучкості	Ступінь фіксованості	Ступінь стереотипності	Рівень ступеня
<b>Коло</b>	Обличчя	2	гнучкість уяви середня	Фіксованість уявлень слабка	Оригінальне	Рівень вище середнього
<b>Трикутник</b>	подушка	1			Оригінальне	
<b>Квадрат</b>	коробка	1			Типове	

**Оцінка рівня ситуативної тривожності Спілбергера.**

Ні, це не так — 1, напевно, так — 2, вірно — 3, дійсно вірно — 4

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
2	3	2	4	4	2	3	2	2	1
<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>	<b>15</b>	<b>16</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>19</b>	<b>20</b>
4	2	1	3	3	3	2	1	2	2

**Методика дослідження психологічної структури темпераменту Смірнова.**

"так" (+) або "ні" (-)

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
+	+	-	+	-	+	+	+	-	+
<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>	<b>15</b>	<b>16</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>19</b>	<b>20</b>
+	+	+	+	-	-	+	+	+	+
<b>21</b>	<b>22</b>	<b>23</b>	<b>24</b>	<b>25</b>	<b>26</b>	<b>27</b>	<b>28</b>	<b>29</b>	<b>30</b>
-	-	-	+	+	+	-	+	-	-
<b>31</b>	<b>32</b>	<b>33</b>	<b>34</b>	<b>35</b>	<b>36</b>	<b>37</b>	<b>38</b>	<b>39</b>	<b>40</b>
-	+	-	+	+	-	-	+	-	+
<b>41</b>	<b>42</b>	<b>43</b>	<b>44</b>	<b>45</b>	<b>46</b>	<b>47</b>	<b>48</b>		
+	-	+	+	+	+	-	+		

Учасник №7: Дата: 12.11.20

**Діагностичний опитувальник «самотності».**

Завжди — 4, часто — 3, іноді — 2, ніколи — 1

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>	<b>11</b>	<b>12</b>
1	3	4	4	4	3	2	2	4	2	1	2

**Дослідження індивідуальних особливостей уяви.**

	Малюнок	Рівень складності (1/2/3/4)	Ступінь гнучкості	Ступінь фіксованості	Ступінь стереотипності	Рівень ступеня
<b>Коло</b>	Гудзик	2	Гнучкі уяви низька	фіксованість низька	Оригінальне	Оригінальний
<b>Трикутник</b>	Лінійка	3			Оригінальне	
<b>Квадрат</b>	книга	1			Оригінальне	

**Оцінка рівня ситуативної тривожності Спілбергера.**

Ні, це не так — 1, напевно, так — 2, вірно — 3, дійсно вірно — 4

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
4	2	3	1	4	4	3	1	1	2
<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>	<b>15</b>	<b>16</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>19</b>	<b>20</b>
1	3	4	2	4	2	3	2	3	4

**Методика дослідження психологічної структури темпераменту Смірнова.**

"так" (+) або "ні" (-)

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
-	-	+	+	-	+	-	-	+	+
<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>	<b>15</b>	<b>16</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>19</b>	<b>20</b>
-	+	+	+	-	+	-	+	+	+
<b>21</b>	<b>22</b>	<b>23</b>	<b>24</b>	<b>25</b>	<b>26</b>	<b>27</b>	<b>28</b>	<b>29</b>	<b>30</b>
-	-	+	-	+	+	+	-	+	-
<b>31</b>	<b>32</b>	<b>33</b>	<b>34</b>	<b>35</b>	<b>36</b>	<b>37</b>	<b>38</b>	<b>39</b>	<b>40</b>
+	-	+	-	+	+	-	+	-	+
<b>41</b>	<b>42</b>	<b>43</b>	<b>44</b>	<b>45</b>	<b>46</b>	<b>47</b>	<b>48</b>		
+	-	-	-	-	-	+	-		

Учасник №8: Дата: 12.11.20

**Діагностичний опитувальник «самотності».**

Завжди — 4, часто — 3, іноді — 2, ніколи — 1

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>	<b>11</b>	<b>12</b>
3	3	4	1	2	2	4	3	4	3	3	2

**Дослідження індивідуальних особливостей уяви.**

	Малюнок	Рівень складності (1/2/3/4)	Ступінь гнучкості	Ступінь фіксованості	Ступінь стереотипності	Рівень ступеня
<b>Коло</b>	м'яч	3	Гнучкі уяви низька	фіксованість низька	Оригінальне	Рівень вище середнього
<b>Трикутник</b>	ялинка	2			Типове	
<b>Квадрат</b>	подушка	1			Оригінальне	

**Оцінка рівня ситуативної тривожності Спілбергера.**

Ні, це не так — 1, напевно, так — 2, вірно — 3, дійсно вірно — 4

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
1	3	3	2	4	4	3	3	1	2
<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>	<b>15</b>	<b>16</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>19</b>	<b>20</b>
2	3	3	4	3	2	2	1	3	4

**Методика дослідження психологічної структури темпераменту Смірнова.**

"так" (+) або "ні" (-)

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
+	+	-	+	-	-	-	+	-	-
<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>	<b>15</b>	<b>16</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>19</b>	<b>20</b>
+	+	+	-	+	+	-	-	-	+
<b>21</b>	<b>22</b>	<b>23</b>	<b>24</b>	<b>25</b>	<b>26</b>	<b>27</b>	<b>28</b>	<b>29</b>	<b>30</b>
+	-	-	-	+	+	+	-	-	-
<b>31</b>	<b>32</b>	<b>33</b>	<b>34</b>	<b>35</b>	<b>36</b>	<b>37</b>	<b>38</b>	<b>39</b>	<b>40</b>
+	+	+	-	+	-	-	+	+	-
<b>41</b>	<b>42</b>	<b>43</b>	<b>44</b>	<b>45</b>	<b>46</b>	<b>47</b>	<b>48</b>		
-	+	-	+	+	-	+	-		

Учасник №9: Дата: 12.11.20

**Діагностичний опитувальник «самотності».**

Завжди — 4, часто — 3, іноді — 2, ніколи — 1

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>	<b>11</b>	<b>12</b>
4	4	2	3	2	1	3	1	2	1	3	2

**Дослідження індивідуальних особливостей уяви.**

	Малюнок	Рівень складності (1/2/3/4)	Ступінь гнучкості	Ступінь фіксованості	Ступінь стереотипності	Рівень ступеня
<b>Коло</b>	М'яч	2	Гнучкі уяви низька	фіксованість низька	Типове	Середній рівень
<b>Трикутник</b>	Дорожній знак	4			Оригінальне	
<b>Квадрат</b>	двері	1			Типове	

**Оцінка рівня ситуативної тривожності Спілбергера.**

Ні, це не так — 1, напевно, так — 2, вірно — 3, дійсно вірно — 4

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
2	2	4	2	4	4	4	3	1	2
<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>	<b>15</b>	<b>16</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>19</b>	<b>20</b>
1	1	3	2	1	1	1	1	3	3

**Методика дослідження психологічної структури темпераменту Смірнова.**

"так" (+) або "ні" (-)

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
+	-	+	-	+	-	+	-	+	-
<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>	<b>15</b>	<b>16</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>19</b>	<b>20</b>
+	-	-	+	-	+	+	+	-	+
<b>21</b>	<b>22</b>	<b>23</b>	<b>24</b>	<b>25</b>	<b>26</b>	<b>27</b>	<b>28</b>	<b>29</b>	<b>30</b>
-	+	+	-	-	-	+	-	+	+
<b>31</b>	<b>32</b>	<b>33</b>	<b>34</b>	<b>35</b>	<b>36</b>	<b>37</b>	<b>38</b>	<b>39</b>	<b>40</b>
-	-	+	-	+	-	-	+	-	+
<b>41</b>	<b>42</b>	<b>43</b>	<b>44</b>	<b>45</b>	<b>46</b>	<b>47</b>	<b>48</b>		
+	-	+	+	+	-	+	-		

Учасник №10:           Дата: 13.11.20

**Діагностичний опитувальник «самотності».**

Завжди — 4, часто — 3, іноді — 2, ніколи — 1

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>	<b>11</b>	<b>12</b>
3	4	2	4	4	4	3	3	4	4	3	1

**Дослідження індивідуальних особливостей уяви.**

	Малюнок	Рівень складності (1/2/3/4)	Ступінь гнучкості	Ступінь фіксованості	Ступінь стереотипності	Рівень ступеня
<b>Коло</b>	сонце	1	гнучкість уяви середня	Фіксованість уявлень слабка	Типове	Середній рівень
<b>Трикутник</b>	криша с димоходом	2			Типове	
<b>Квадрат</b>	окуляри	3			Оригінальне	

**Оцінка рівня ситуативної тривожності Спілбергера.**

Ні, це не так — 1, напевно, так — 2, вірно — 3, дійсно вірно — 4

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
2	2	2	1	4	1	1	2	1	3
<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>	<b>15</b>	<b>16</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>19</b>	<b>20</b>
1	1	1	2	1	1	2	4	4	2

**Методика дослідження психологічної структури темпераменту Смірнова.**

"так" (+) або "ні" (-)

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
+	-	+	-	-	+	+	-	+	+
<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>	<b>15</b>	<b>16</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>19</b>	<b>20</b>
+	-	+	+	-	-	+	-	+	+
<b>21</b>	<b>22</b>	<b>23</b>	<b>24</b>	<b>25</b>	<b>26</b>	<b>27</b>	<b>28</b>	<b>29</b>	<b>30</b>
-	+	-	+	-	+	-	+	-	+
<b>31</b>	<b>32</b>	<b>33</b>	<b>34</b>	<b>35</b>	<b>36</b>	<b>37</b>	<b>38</b>	<b>39</b>	<b>40</b>
+	-	-	+	-	-	+	-	+	-
<b>41</b>	<b>42</b>	<b>43</b>	<b>44</b>	<b>45</b>	<b>46</b>	<b>47</b>	<b>48</b>		
-	+	+	-	-	+	-	+		

Учасник №11: Дата: 13.11.20

**Діагностичний опитувальник «самотності».**

Завжди — 4, часто — 3, іноді — 2, ніколи — 1

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>	<b>11</b>	<b>12</b>
4	1	3	1	2	1	1	3	3	4	2	2

**Дослідження індивідуальних особливостей уяви.**

	Малюнок	Рівень складності (1/2/3/4)	Ступінь гнучкості	Ступінь фіксованості	Ступінь стереотипності	Рівень ступеня
<b>Коло</b>	піца	1	Гнучкі уяви низька	фіксованість низька	Типове	Середній рівень
<b>Трикутник</b>	годинник	3			Оригінальне	
<b>Квадрат</b>	дім	2			Типове	

**Оцінка рівня ситуативної тривожності Спілбергера.**

Ні, це не так — 1, напевно, так — 2, вірно — 3, дійсно вірно — 4

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
1	3	1	2	4	1	1	3	3	3
<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>	<b>15</b>	<b>16</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>19</b>	<b>20</b>
4	2	3	2	3	1	2	3	1	4

**Методика дослідження психологічної структури темпераменту Смірнова.**

"так" (+) або "ні" (-)

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
-	+	-	+	-	-	+	+	+	-
<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>	<b>15</b>	<b>16</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>19</b>	<b>20</b>
+	+	-	+	-	-	+	+	+	-
<b>21</b>	<b>22</b>	<b>23</b>	<b>24</b>	<b>25</b>	<b>26</b>	<b>27</b>	<b>28</b>	<b>29</b>	<b>30</b>
+	-	+	+	+	-	+	+	+	-
<b>31</b>	<b>32</b>	<b>33</b>	<b>34</b>	<b>35</b>	<b>36</b>	<b>37</b>	<b>38</b>	<b>39</b>	<b>40</b>
-	+	+	+	-	-	-	+	+	-
<b>41</b>	<b>42</b>	<b>43</b>	<b>44</b>	<b>45</b>	<b>46</b>	<b>47</b>	<b>48</b>		
+	+	-	-	+	+	-	-		



Учасник №12:           Дата: 13.11.20

**Діагностичний опитувальник «самотності».**

Завжди — 4, часто — 3, іноді — 2, ніколи — 1

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>	<b>11</b>	<b>12</b>
1	1	3	4	1	4	4	1	2	1	1	2

**Дослідження індивідуальних особливостей уяви.**

	Малюнок	Рівень складності (1/2/3/4)	Ступінь гнучкості	Ступінь фіксованості	Ступінь стереотипності	Рівень ступеня
<b>Коло</b>	Велосипед	2	Гнучкі уяви низька	фіксованість низька	Оригінальне	Оригінальний
<b>Трикутник</b>	шматок торт	3			Оригінальне	
<b>Квадрат</b>	гаманець	2			Оригінальне	

**Оцінка рівня ситуативної тривожності Спілбергера.**

Ні, це не так — 1, напевно, так — 2, вірно — 3, дійсно вірно — 4

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
4	3	4	3	2	2	3	3	2	1
<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>	<b>15</b>	<b>16</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>19</b>	<b>20</b>
2	2	4	1	3	3	1	4	1	2

**Методика дослідження психологічної структури темпераменту Смірнова.**

"так" (+) або "ні" (-)

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
+	+	-	+	-	+	+	+	-	+
<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>	<b>15</b>	<b>16</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>19</b>	<b>20</b>
+	-	-	-	+	+	-	-	+	-
<b>21</b>	<b>22</b>	<b>23</b>	<b>24</b>	<b>25</b>	<b>26</b>	<b>27</b>	<b>28</b>	<b>29</b>	<b>30</b>
-	-	+	-	+	-	+	+	-	+
<b>31</b>	<b>32</b>	<b>33</b>	<b>34</b>	<b>35</b>	<b>36</b>	<b>37</b>	<b>38</b>	<b>39</b>	<b>40</b>
+	+	-	+	-	+	+	-	-	+
<b>41</b>	<b>42</b>	<b>43</b>	<b>44</b>	<b>45</b>	<b>46</b>	<b>47</b>	<b>48</b>		
+	-	-	-	+	+	+	+		

Учасник №13:           Дата: 16.11.20

**Діагностичний опитувальник «самотності».**

Завжди — 4, часто — 3, іноді — 2, ніколи — 1

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>	<b>11</b>	<b>12</b>
2	3	4	1	2	1	3	1	3	2	1	2

**Дослідження індивідуальних особливостей уяви.**

	Малюнок	Рівень складності (1/2/3/4)	Ступінь гнучкості	Ступінь фіксованості	Ступінь стереотипності	Рівень ступеня
<b>Коло</b>	Капельох	3	гнучкість уяви середня	Фіксованість уявлень слабка	Оригінальне	Рівень вище середнього
<b>Трикутник</b>	Морська зірка	2			Оригінальне	
<b>Квадрат</b>	ящик	1			Типове	

**Оцінка рівня ситуативної тривожності Спілбергера.**

Ні, це не так — 1, напевно, так — 2, вірно — 3, дійсно вірно — 4

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
3	4	4	3	1	2	4	2	3	4
<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>	<b>15</b>	<b>16</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>19</b>	<b>20</b>
2	1	2	1	3	1	4	1	2	3

**Методика дослідження психологічної структури темпераменту Смірнова.**

"так" (+) або "ні" (-)

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
+	-	+	-	-	+	-	+	+	-
<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>	<b>15</b>	<b>16</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>19</b>	<b>20</b>
+	-	+	-	-	+	-	+	-	+
<b>21</b>	<b>22</b>	<b>23</b>	<b>24</b>	<b>25</b>	<b>26</b>	<b>27</b>	<b>28</b>	<b>29</b>	<b>30</b>
+	+	+	+	+	-	-	+	+	-
<b>31</b>	<b>32</b>	<b>33</b>	<b>34</b>	<b>35</b>	<b>36</b>	<b>37</b>	<b>38</b>	<b>39</b>	<b>40</b>
+	-	+	+	+	+	-	-	+	-
<b>41</b>	<b>42</b>	<b>43</b>	<b>44</b>	<b>45</b>	<b>46</b>	<b>47</b>	<b>48</b>		
-	+	-	+	-	-	-	-		

Учасник №14: Дата: 16.11.20

**Діагностичний опитувальник «самотності».**

Завжди — 4, часто — 3, іноді — 2, ніколи — 1

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>	<b>11</b>	<b>12</b>
1	4	3	3	1	4	2	2	3	3	1	1

**Дослідження індивідуальних особливостей уяви.**

	Малюнок	Рівень складності (1/2/3/4)	Ступінь гнучкості	Ступінь фіксованості	Ступінь стереотипності	Рівень ступеня
<b>Коло</b>	сонце	2	гнучкість уяви середня	Фіксованість уявлень слабка	Типове	Високий рівень
<b>Трикутник</b>	дім	3			Типове	
<b>Квадрат</b>	шафа	1			Типове	

**Оцінка рівня ситуативної тривожності Спілбергера.**

Ні, це не так — 1, напевно, так — 2, вірно — 3, дійсно вірно — 4

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
3	1	4	2	3	1	1	4	4	4
<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>	<b>15</b>	<b>16</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>19</b>	<b>20</b>
1	1	3	1	3	3	1	2	4	2

**Методика дослідження психологічної структури темпераменту Смірнова.**

"так" (+) або "ні" (-)

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
+	+	-	+	-	+	-	-	+	-
<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>	<b>15</b>	<b>16</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>19</b>	<b>20</b>
-	+	-	-	+	+	-	-	+	-
<b>21</b>	<b>22</b>	<b>23</b>	<b>24</b>	<b>25</b>	<b>26</b>	<b>27</b>	<b>28</b>	<b>29</b>	<b>30</b>
-	+	+	-	-	+	+	-	+	-
<b>31</b>	<b>32</b>	<b>33</b>	<b>34</b>	<b>35</b>	<b>36</b>	<b>37</b>	<b>38</b>	<b>39</b>	<b>40</b>
+	+	-	+	-	+	+	-	-	+
<b>41</b>	<b>42</b>	<b>43</b>	<b>44</b>	<b>45</b>	<b>46</b>	<b>47</b>	<b>48</b>		
-	-	+	+	-	+	-	-		

Учасник №15: Дата: 16.11.20

**Діагностичний опитувальник «самотності».**

Завжди — 4, часто — 3, іноді — 2, ніколи — 1

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>	<b>11</b>	<b>12</b>
3	1	4	2	3	4	1	2	4	3	2	2

**Дослідження індивідуальних особливостей уяви.**

	Малюнок	Рівень складності (1/2/3/4)	Ступінь гнучкості	Ступінь фіксованості	Ступінь стереотипності	Рівень ступеня
<b>Коло</b>	око	2	Гнучкі уяви низька	фіксованість низька	Оригінальне	Середній рівень
<b>Трикутник</b>	транспортний знак	3			Типове	
<b>Квадрат</b>	фотографія	2			Оригінальне	

**Оцінка рівня ситуативної тривожності Спілбергера.**

Ні, це не так — 1, напевно, так — 2, вірно — 3, дійсно вірно — 4

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
3	4	4	2	4	2	2	4	4	2
<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>	<b>15</b>	<b>16</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>19</b>	<b>20</b>
4	3	3	2	4	2	2	2	3	1

**Методика дослідження психологічної структури темпераменту Смірнова.**

"так" (+) або "ні" (-)

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
-	+	-	+	+	+	-	-	+	-
<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>	<b>15</b>	<b>16</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>19</b>	<b>20</b>
-	+	-	-	+	-	+	-	-	+
<b>21</b>	<b>22</b>	<b>23</b>	<b>24</b>	<b>25</b>	<b>26</b>	<b>27</b>	<b>28</b>	<b>29</b>	<b>30</b>
+	+	+	-	+	+	-	+	+	+
<b>31</b>	<b>32</b>	<b>33</b>	<b>34</b>	<b>35</b>	<b>36</b>	<b>37</b>	<b>38</b>	<b>39</b>	<b>40</b>
+	-	+	-	+	-	-	+	+	+
<b>41</b>	<b>42</b>	<b>43</b>	<b>44</b>	<b>45</b>	<b>46</b>	<b>47</b>	<b>48</b>		
+	-	+	-	-	+	-	-		

Учасник №16:           Дата: 17.11.20

**Діагностичний опитувальник «самотності».**

Завжди — 4, часто — 3, іноді — 2, ніколи — 1

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>	<b>11</b>	<b>12</b>
2	3	4	2	3	1	3	4	2	2	1	2

**Дослідження індивідуальних особливостей уяви.**

	Малюнок	Рівень складності (1/2/3/4)	Ступінь гнучкості	Ступінь фіксованості	Ступінь стереотипності	Рівень ступеня
<b>Коло</b>	Обличчя людини	1	Гнучкі уяви низька	фіксованість низька	Типове	Високий рівень
<b>Трикутник</b>	ялинка	2			Типове	
<b>Квадрат</b>	картина	4			Типове	

**Оцінка рівня ситуативної тривожності Спілбергера.**

Ні, це не так — 1, напевно, так — 2, вірно — 3, дійсно вірно — 4

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
2	2	2	2	4	1	1	3	1	1
<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>	<b>15</b>	<b>16</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>19</b>	<b>20</b>
3	1	4	4	3	1	2	2	2	4

**Методика дослідження психологічної структури темпераменту Смірнова.**

"так" (+) або "ні" (-)

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
+	-	-	-	-	+	-	+	-	+
<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>	<b>15</b>	<b>16</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>19</b>	<b>20</b>
-	-	+	-	+	-	-	+	+	-
<b>21</b>	<b>22</b>	<b>23</b>	<b>24</b>	<b>25</b>	<b>26</b>	<b>27</b>	<b>28</b>	<b>29</b>	<b>30</b>
+	-	-	+	+	-	+	-	+	-
<b>31</b>	<b>32</b>	<b>33</b>	<b>34</b>	<b>35</b>	<b>36</b>	<b>37</b>	<b>38</b>	<b>39</b>	<b>40</b>
-	+	-	-	+	-	+	-	+	-
<b>41</b>	<b>42</b>	<b>43</b>	<b>44</b>	<b>45</b>	<b>46</b>	<b>47</b>	<b>48</b>		
+	+	-	-	-	-	+	-		

Учасник №17:           Дата: 17.11.20

**Діагностичний опитувальник «самотності».**

Завжди — 4, часто — 3, іноді — 2, ніколи — 1

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>	<b>11</b>	<b>12</b>
3	2	3	3	3	3	4	4	4	1	3	2

**Дослідження індивідуальних особливостей уяви.**

	Малюнок	Рівень складності (1/2/3/4)	Ступінь гнучкості	Ступінь фіксованості	Ступінь стереотипності	Рівень ступеня
<b>Коло</b>	равлик	2	Гнучкі уяви низька	фіксованість низька	Оригінальне	Середній рівень
<b>Трикутник</b>	кіт	3			Типове	
<b>Квадрат</b>	вікно	1			Типове	

**Оцінка рівня ситуативної тривожності Спілбергера.**

Ні, це не так — 1, напевно, так — 2, вірно — 3, дійсно вірно — 4

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
1	1	1	1	3	3	4	4	1	3
<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>	<b>15</b>	<b>16</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>19</b>	<b>20</b>
2	2	4	4	2	2	1	2	4	4

**Методика дослідження психологічної структури темпераменту Смірнова.**

"так" (+) або "ні" (-)

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
+	-	-	+	-	-	-	+	-	+
<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>	<b>15</b>	<b>16</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>19</b>	<b>20</b>
-	+	-	-	-	+	+	+	-	+
<b>21</b>	<b>22</b>	<b>23</b>	<b>24</b>	<b>25</b>	<b>26</b>	<b>27</b>	<b>28</b>	<b>29</b>	<b>30</b>
-	-	-	+	-	+	+	-	-	+
<b>31</b>	<b>32</b>	<b>33</b>	<b>34</b>	<b>35</b>	<b>36</b>	<b>37</b>	<b>38</b>	<b>39</b>	<b>40</b>
+	+	+	+	-	-	+	+	-	-
<b>41</b>	<b>42</b>	<b>43</b>	<b>44</b>	<b>45</b>	<b>46</b>	<b>47</b>	<b>48</b>		
+	-	+	+	+	+	-	+		

Учасник №18: Дата: 17.11.20

**Діагностичний опитувальник «самотності».**

Завжди — 4, часто — 3, іноді — 2, ніколи — 1

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>	<b>11</b>	<b>12</b>
1	2	4	2	1	3	1	2	1	3	1	4

**Дослідження індивідуальних особливостей уяви.**

	Малюнок	Рівень складності (1/2/3/4)	Ступінь гнучкості	Ступінь фіксованості	Ступінь стереотипності	Рівень ступеня
<b>Коло</b>	квітка	4	Гнучкі уяви низька	фіксованість низька	Типове	Високий рівень
<b>Трикутник</b>	ялинка	1			Типове	
<b>Квадрат</b>	печиво	1			Типове	

**Оцінка рівня ситуативної тривожності Спілбергера.**

Ні, це не так — 1, напевно, так — 2, вірно — 3, дійсно вірно — 4

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
3	2	2	2	3	1	3	1	2	4
<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>	<b>15</b>	<b>16</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>19</b>	<b>20</b>
2	3	4	3	1	2	1	2	3	1

**Методика дослідження психологічної структури темпераменту Смірнова.**

"так" (+) або "ні" (-)

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
+	-	+	-	-	-	+	+	-	-
<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>	<b>15</b>	<b>16</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>19</b>	<b>20</b>
-	+	-	-	+	+	-	+	+	+
<b>21</b>	<b>22</b>	<b>23</b>	<b>24</b>	<b>25</b>	<b>26</b>	<b>27</b>	<b>28</b>	<b>29</b>	<b>30</b>
+	-	-	-	-	-	+	-	+	-
<b>31</b>	<b>32</b>	<b>33</b>	<b>34</b>	<b>35</b>	<b>36</b>	<b>37</b>	<b>38</b>	<b>39</b>	<b>40</b>
+	-	+	+	+	-	+	+	-	+
<b>41</b>	<b>42</b>	<b>43</b>	<b>44</b>	<b>45</b>	<b>46</b>	<b>47</b>	<b>48</b>		
+	-	+	-	-	+	+	+		

Учасник №19:           Дата: 18.11.20

**Діагностичний опитувальник «самотності».**

Завжди — 4, часто — 3, іноді — 2, ніколи — 1

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>	<b>11</b>	<b>12</b>
2	3	1	1	4	3	4	1	2	4	3	3

**Дослідження індивідуальних особливостей уяви.**

	Малюнок	Рівень складності (1/2/3/4)	Ступінь гнучкості	Ступінь фіксованості	Ступінь стереотипності	Рівень ступеня
<b>Коло</b>	Планета земля	2	Гнучкі уяви низька	фіксованість низька	Типове	Рівень вище середнього
<b>Трикутник</b>	піцца	1			Оригінальне	
<b>Квадрат</b>	подарунок	1			Оригінальне	

**Оцінка рівня ситуативної тривожності Спілбергера.**

Ні, це не так — 1, напевно, так — 2, вірно — 3, дійсно вірно — 4

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
3	4	3	1	2	2	2	1	1	4
<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>	<b>15</b>	<b>16</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>19</b>	<b>20</b>
1	1	3	1	4	3	4	4	2	4

**Методика дослідження психологічної структури темпераменту Смірнова.**

"так" (+) або "ні" (-)

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
+	+	-	-	-	+	+	+	-	+
<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>	<b>15</b>	<b>16</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>19</b>	<b>20</b>
+	-	+	+	-	-	-	-	+	-
<b>21</b>	<b>22</b>	<b>23</b>	<b>24</b>	<b>25</b>	<b>26</b>	<b>27</b>	<b>28</b>	<b>29</b>	<b>30</b>
-	+	+	+	+	-	-	-	+	-
<b>31</b>	<b>32</b>	<b>33</b>	<b>34</b>	<b>35</b>	<b>36</b>	<b>37</b>	<b>38</b>	<b>39</b>	<b>40</b>
-	-	+	-	+	+	+	-	+	-
<b>41</b>	<b>42</b>	<b>43</b>	<b>44</b>	<b>45</b>	<b>46</b>	<b>47</b>	<b>48</b>		
-	+	-	+	+	-	+	+		



Учасник №20: Дата: 18.11.20

**Діагностичний опитувальник «самотності».**

Завжди — 4, часто — 3, іноді — 2, ніколи — 1

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>	<b>11</b>	<b>12</b>
2	4	3	4	4	4	1	3	3	2	2	4

**Дослідження індивідуальних особливостей уяви.**

	Малюнок	Рівень складності (1/2/3/4)	Ступінь гнучкості	Ступінь фіксованості	Ступінь стереотипності	Рівень ступеня
<b>Коло</b>	Пластинка музикальна	1	Гнучкі уяви низька	фіксованість низька	Оригінальне	Рівень вище середнього
<b>Трикутник</b>	морозиво	2			Оригінальне	
<b>Квадрат</b>	книга	1			Типове	

**Оцінка рівня ситуативної тривожності Спілбергера.**

Ні, це не так — 1, напевно, так — 2, вірно — 3, дійсно вірно — 4

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
1	1	3	3	3	3	4	3	1	2
<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>	<b>15</b>	<b>16</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>19</b>	<b>20</b>
4	4	3	1	2	4	2	3	3	1

**Методика дослідження психологічної структури темпераменту Смірнова.**

"так" (+) або "ні" (-)

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
-	-	-	-	+	-	-	+	+	-
<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>	<b>15</b>	<b>16</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>19</b>	<b>20</b>
+	+	-	+	-	+	+	+	-	+
<b>21</b>	<b>22</b>	<b>23</b>	<b>24</b>	<b>25</b>	<b>26</b>	<b>27</b>	<b>28</b>	<b>29</b>	<b>30</b>
-	-	+	+	-	-	+	+	-	+
<b>31</b>	<b>32</b>	<b>33</b>	<b>34</b>	<b>35</b>	<b>36</b>	<b>37</b>	<b>38</b>	<b>39</b>	<b>40</b>
+	-	+	-	+	+	-	+	-	+
<b>41</b>	<b>42</b>	<b>43</b>	<b>44</b>	<b>45</b>	<b>46</b>	<b>47</b>	<b>48</b>		
+	-	+	-	+	+	-	-		

Учасник №21: Дата: 18.11.20

**Діагностичний опитувальник «самотності».**

Завжди — 4, часто — 3, іноді — 2, ніколи — 1

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>	<b>11</b>	<b>12</b>
2	3	1	4	1	1	1	3	1	3	1	3

**Дослідження індивідуальних особливостей уяви.**

	Малюнок	Рівень складності (1/2/3/4)	Ступінь гнучкості	Ступінь фіксованості	Ступінь стереотипності	Рівень ступеня
<b>Коло</b>	сонце	1	Гнучкі уяви низька	фіксованість низька	Типове	Середній рівень
<b>Трикутник</b>	піраміда	1			Типове	
<b>Квадрат</b>	машина	3			Оригінальне	

**Оцінка рівня ситуативної тривожності Спілбергера.**

Ні, це не так — 1, напевно, так — 2, вірно — 3, дійсно вірно — 4

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
2	2	3	3	1	1	2	4	2	2
<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>	<b>15</b>	<b>16</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>19</b>	<b>20</b>
3	2	4	2	1	3	4	1	2	4

**Методика дослідження психологічної структури темпераменту Смірнова.**

"так" (+) або "ні" (-)

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
+	-	-	+	-	-	+	-	+	+
<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>	<b>15</b>	<b>16</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>19</b>	<b>20</b>
+	-	+	+	+	-	+	-	+	+
<b>21</b>	<b>22</b>	<b>23</b>	<b>24</b>	<b>25</b>	<b>26</b>	<b>27</b>	<b>28</b>	<b>29</b>	<b>30</b>
-	-	+	-	+	-	+	-	-	+
<b>31</b>	<b>32</b>	<b>33</b>	<b>34</b>	<b>35</b>	<b>36</b>	<b>37</b>	<b>38</b>	<b>39</b>	<b>40</b>
-	-	+	-	-	-	+	+	+	-
<b>41</b>	<b>42</b>	<b>43</b>	<b>44</b>	<b>45</b>	<b>46</b>	<b>47</b>	<b>48</b>		
+	-	+	+	-	+	-	-		

Учасник №22:           Дата: 19.11.20

**Діагностичний опитувальник «самотності».**

Завжди — 4, часто — 3, іноді — 2, ніколи — 1

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>	<b>11</b>	<b>12</b>
4	2	4	3	1	2	4	1	3	1	2	3

**Дослідження індивідуальних особливостей уяви.**

	Малюнок	Рівень складності (1/2/3/4)	Ступінь гнучкості	Ступінь фіксованості	Ступінь стереотипності	Рівень ступеня
<b>Коло</b>	Земля	1	Гнучкі уяви низька	фіксованість низька	Типове	Середній рівень
<b>Трикутник</b>	Хліб	3			Оригінальне	
<b>Квадрат</b>	Дім	2			Типове	

**Оцінка рівня ситуативної тривожності Спілбергера.**

Ні, це не так — 1, напевно, так — 2, вірно — 3, дійсно вірно — 4

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
2	2	2	2	1	3	2	3	1	2
<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>	<b>15</b>	<b>16</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>19</b>	<b>20</b>
2	4	3	4	1	2	1	1	1	1

**Методика дослідження психологічної структури темпераменту Смірнова.**

"так" (+) або "ні" (-)

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
-	+	+	+	-	+	-	+	-	-
<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>	<b>15</b>	<b>16</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>19</b>	<b>20</b>
-	-	+	+	+	-	+	+	+	-
<b>21</b>	<b>22</b>	<b>23</b>	<b>24</b>	<b>25</b>	<b>26</b>	<b>27</b>	<b>28</b>	<b>29</b>	<b>30</b>
+	+	-	+	-	-	+	+	+	+
<b>31</b>	<b>32</b>	<b>33</b>	<b>34</b>	<b>35</b>	<b>36</b>	<b>37</b>	<b>38</b>	<b>39</b>	<b>40</b>
+	-	+	-	-	-	+	-	+	+
<b>41</b>	<b>42</b>	<b>43</b>	<b>44</b>	<b>45</b>	<b>46</b>	<b>47</b>	<b>48</b>		
-	+	+	+	-	-	+	-		

Учасник №23: Дата: 19.11.20

**Діагностичний опитувальник «самотності».**

Завжди — 4, часто — 3, іноді — 2, ніколи — 1

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>	<b>11</b>	<b>12</b>
2	1	2	1	4	2	1	3	4	2	1	2

**Дослідження індивідуальних особливостей уяви.**

	Малюнок	Рівень складності (1/2/3/4)	Ступінь гнучкості	Ступінь фіксованості	Ступінь стереотипності	Рівень ступеня
<b>Коло</b>	Сонце	3	гнучкість уяви середня	Фіксованість уявлень слабка	Типове	Високий рівень
<b>Трикутник</b>	Криша	1			Типове	
<b>Квадрат</b>	коробка	1			Типове	

**Оцінка рівня ситуативної тривожності Спілбергера.**

Ні, це не так — 1, напевно, так — 2, вірно — 3, дійсно вірно — 4

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
2	4	4	2	2	3	2	1	2	2
<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>	<b>15</b>	<b>16</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>19</b>	<b>20</b>
2	2	1	2	3	4	3	4	2	3

**Методика дослідження психологічної структури темпераменту Смірнова.**

"так" (+) або "ні" (-)

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
-	-	+	-	+	+	+	-	+	-
<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>	<b>15</b>	<b>16</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>19</b>	<b>20</b>
-	+	+	-	+	+	+	-	+	-
<b>21</b>	<b>22</b>	<b>23</b>	<b>24</b>	<b>25</b>	<b>26</b>	<b>27</b>	<b>28</b>	<b>29</b>	<b>30</b>
-	+	-	-	+	-	-	-	+	+
<b>31</b>	<b>32</b>	<b>33</b>	<b>34</b>	<b>35</b>	<b>36</b>	<b>37</b>	<b>38</b>	<b>39</b>	<b>40</b>
+	-	-	+	-	+	+	+	-	+
<b>41</b>	<b>42</b>	<b>43</b>	<b>44</b>	<b>45</b>	<b>46</b>	<b>47</b>	<b>48</b>		
+	-	+	-	-	+	+	+		

Учасник №24:           Дата: 19.11.20

**Діагностичний опитувальник «самотності».**

Завжди — 4, часто — 3, іноді — 2, ніколи — 1

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>	<b>11</b>	<b>12</b>
2	3	2	2	3	4	2	3	2	3	1	4

**Дослідження індивідуальних особливостей уяви.**

	Малюнок	Рівень складності (1/2/3/4)	Ступінь гнучкості	Ступінь фіксованості	Ступінь стереотипності	Рівень ступеня
<b>Коло</b>	Сніговик	4	Гнучкі уяви низька	фіксованість низька	Типове	Рівень вище середнього
<b>Трикутник</b>	зірка	2			Оригінальне	
<b>Квадрат</b>	килим	1			Оригінальне	

**Оцінка рівня ситуативної тривожності Спілбергера.**

Ні, це не так — 1, напевно, так — 2, вірно — 3, дійсно вірно — 4

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
1	2	3	2	2	3	2	4	3	3
<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>	<b>15</b>	<b>16</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>19</b>	<b>20</b>
4	4	2	2	2	1	4	3	1	4

**Методика дослідження психологічної структури темпераменту Смірнова.**

"так" (+) або "ні" (-)

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
-	+	+	+	+	-	-	+	-	+
<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>	<b>15</b>	<b>16</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>19</b>	<b>20</b>
+	-	+	-	+	-	-	+	-	+
<b>21</b>	<b>22</b>	<b>23</b>	<b>24</b>	<b>25</b>	<b>26</b>	<b>27</b>	<b>28</b>	<b>29</b>	<b>30</b>
+	+	+	-	+	-	+	-	+	-
<b>31</b>	<b>32</b>	<b>33</b>	<b>34</b>	<b>35</b>	<b>36</b>	<b>37</b>	<b>38</b>	<b>39</b>	<b>40</b>
+	-	+	+	+	-	+	+	+	+
<b>41</b>	<b>42</b>	<b>43</b>	<b>44</b>	<b>45</b>	<b>46</b>	<b>47</b>	<b>48</b>		
-	+	-	+	+	+	+	-		

Учасник №25:           Дата: 20.11.20

**Діагностичний опитувальник «самотності».**

Завжди — 4, часто — 3, іноді — 2, ніколи — 1

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>	<b>11</b>	<b>12</b>
1	4	2	3	2	4	1	1	1	3	1	4

**Дослідження індивідуальних особливостей уяви.**

	Малюнок	Рівень складності (1/2/3/4)	Ступінь гнучкості	Ступінь фіксованості	Ступінь стереотипності	Рівень ступеня
<b>Коло</b>	риба	2	Гнучкі уяви низька	фіксованість низька	Оригінальне	Рівень вище середнього
<b>Трикутник</b>	лінійка	2			Оригінальне	
<b>Квадрат</b>	дім + озеро + дерев.	4			Типове	

**Оцінка рівня ситуативної тривожності Спілбергера.**

Ні, це не так — 1, напевно, так — 2, вірно — 3, дійсно вірно — 4

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
4	3	3	1	2	4	1	4	1	2
<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>	<b>15</b>	<b>16</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>19</b>	<b>20</b>
4	1	3	1	1	1	2	1	3	1

**Методика дослідження психологічної структури темпераменту Смірнова.**

"так" (+) або "ні" (-)

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
+	+	-	-	+	+	-	+	-	+
<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>	<b>15</b>	<b>16</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>19</b>	<b>20</b>
+	-	+	-	+	+	-	+	+	-
<b>21</b>	<b>22</b>	<b>23</b>	<b>24</b>	<b>25</b>	<b>26</b>	<b>27</b>	<b>28</b>	<b>29</b>	<b>30</b>
+	+	-	+	+	-	+	-	-	-
<b>31</b>	<b>32</b>	<b>33</b>	<b>34</b>	<b>35</b>	<b>36</b>	<b>37</b>	<b>38</b>	<b>39</b>	<b>40</b>
-	-	+	-	+	-	+	-	+	-
<b>41</b>	<b>42</b>	<b>43</b>	<b>44</b>	<b>45</b>	<b>46</b>	<b>47</b>	<b>48</b>		
-	+	-	-	+	-	-	+		

Учасник №26: Дата: 20.11.20

**Діагностичний опитувальник «самотності».**

Завжди — 4, часто — 3, іноді — 2, ніколи — 1

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>	<b>11</b>	<b>12</b>
2	4	2	4	3	3	2	4	4	1	3	4

**Дослідження індивідуальних особливостей уяви.**

	Малюнок	Рівень складності (1/2/3/4)	Ступінь гнучкості	Ступінь фіксованості	Ступінь стереотипності	Рівень ступеня
<b>Коло</b>	апельсин	1	Гнучкі уяви низька	фіксованість низька	Типове	Рівень вище середнього
<b>Трикутник</b>	зірка	3			Оригінальне	
<b>Квадрат</b>	подарунок	2			Оригінальне	

**Оцінка рівня ситуативної тривожності Спілбергера.**

Ні, це не так — 1, напевно, так — 2, вірно — 3, дійсно вірно — 4

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
2	3	2	2	1	3	1	1	4	4
<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>	<b>15</b>	<b>16</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>19</b>	<b>20</b>
2	3	1	1	1	1	3	3	3	4

**Методика дослідження психологічної структури темпераменту Смірнова.**

"так" (+) або "ні" (-)

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
-	+	-	+	-	+	+	+	-	-
<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>	<b>15</b>	<b>16</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>19</b>	<b>20</b>
+	+	+	-	+	-	-	+	+	+
<b>21</b>	<b>22</b>	<b>23</b>	<b>24</b>	<b>25</b>	<b>26</b>	<b>27</b>	<b>28</b>	<b>29</b>	<b>30</b>
+	-	-	+	+	+	+	-	-	+
<b>31</b>	<b>32</b>	<b>33</b>	<b>34</b>	<b>35</b>	<b>36</b>	<b>37</b>	<b>38</b>	<b>39</b>	<b>40</b>
+	-	+	+	-	-	-	+	+	-
<b>41</b>	<b>42</b>	<b>43</b>	<b>44</b>	<b>45</b>	<b>46</b>	<b>47</b>	<b>48</b>		
-	-	+	-	+	+	-	+		

Учасник №27:           Дата: 20.11.20

**Діагностичний опитувальник «самотності».**

Завжди — 4, часто — 3, іноді — 2, ніколи — 1

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>	<b>11</b>	<b>12</b>
2	4	3	1	2	1	3	4	4	2	1	2

**Дослідження індивідуальних особливостей уяви.**

	Малюнок	Рівень складності (1/2/3/4)	Ступінь гнучкості	Ступінь фіксованості	Ступінь стереотипності	Рівень ступеня
<b>Коло</b>	сонце	2	гнучкість уяви середня	Фіксованість уявлень слабка	Типове	Високий рівень
<b>Трикутник</b>	піраміда	1			Типове	
<b>Квадрат</b>	вікно	1			Типове	

**Оцінка рівня ситуативної тривожності Спілбергера.**

Ні, це не так — 1, напевно, так — 2, вірно — 3, дійсно вірно — 4

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
2	3	1	1	3	4	1	1	2	1
<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>	<b>15</b>	<b>16</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>19</b>	<b>20</b>
4	4	1	4	2	3	3	2	3	4

**Методика дослідження психологічної структури темпераменту Смірнова.**

"так" (+) або "ні" (-)

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
+	-	+	+	+	-	+	-	+	-
<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>	<b>15</b>	<b>16</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>19</b>	<b>20</b>
+	-	-	+	+	-	+	-	-	-
<b>21</b>	<b>22</b>	<b>23</b>	<b>24</b>	<b>25</b>	<b>26</b>	<b>27</b>	<b>28</b>	<b>29</b>	<b>30</b>
-	+	-	+	-	-	-	+	-	+
<b>31</b>	<b>32</b>	<b>33</b>	<b>34</b>	<b>35</b>	<b>36</b>	<b>37</b>	<b>38</b>	<b>39</b>	<b>40</b>
+	+	-	+	-	-	-	+	+	+
<b>41</b>	<b>42</b>	<b>43</b>	<b>44</b>	<b>45</b>	<b>46</b>	<b>47</b>	<b>48</b>		
+	-	+	-	+	+	+	-		



Учасник №28:           Дата: 23.11.20

**Діагностичний опитувальник «самотності».**

Завжди — 4, часто — 3, іноді — 2, ніколи — 1

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>	<b>11</b>	<b>12</b>
4	3	4	3	4	3	4	3	4	2	3	2

**Дослідження індивідуальних особливостей уяви.**

	Малюнок	Рівень складності (1/2/3/4)	Ступінь гнучкості	Ступінь фіксованості	Ступінь стереотипності	Рівень ступеня
<b>Коло</b>	торт	1	гнучкість уяви середня	Фіксованість уявлень слабка	Оригінальне	Рівень вище середнього
<b>Трикутник</b>	шматок гарбуза	2			Оригінальне	
<b>Квадрат</b>	вікно	1			Типове	

**Оцінка рівня ситуативної тривожності Спілбергера.**

Ні, це не так — 1, напевно, так — 2, вірно — 3, дійсно вірно — 4

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
3	1	1	2	4	4	3	1	4	2
<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>	<b>15</b>	<b>16</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>19</b>	<b>20</b>
1	3	4	2	2	3	3	2	1	2

**Методика дослідження психологічної структури темпераменту Смірнова.**

"так" (+) або "ні" (-)

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
+	-	-	+	+	-	+	+	-	+
<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>	<b>15</b>	<b>16</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>19</b>	<b>20</b>
-	-	-	+	-	+	-	-	+	-
<b>21</b>	<b>22</b>	<b>23</b>	<b>24</b>	<b>25</b>	<b>26</b>	<b>27</b>	<b>28</b>	<b>29</b>	<b>30</b>
-	+	-	+	-	-	+	-	+	+
<b>31</b>	<b>32</b>	<b>33</b>	<b>34</b>	<b>35</b>	<b>36</b>	<b>37</b>	<b>38</b>	<b>39</b>	<b>40</b>
-	+	+	-	+	+	+	+	-	-
<b>41</b>	<b>42</b>	<b>43</b>	<b>44</b>	<b>45</b>	<b>46</b>	<b>47</b>	<b>48</b>		
+	-	+	+	+	-	+	+		

Учасник №29:           Дата: 23.11.20

**Діагностичний опитувальник «самотності».**

Завжди — 4, часто — 3, іноді — 2, ніколи — 1

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>	<b>11</b>	<b>12</b>
2	2	3	3	2	1	2	4	4	1	2	2

**Дослідження індивідуальних особливостей уяви.**

	Малюнок	Рівень складності (1/2/3/4)	Ступінь гнучкості	Ступінь фіксованості	Ступінь стереотипності	Рівень ступеня
<b>Коло</b>	сонце	1	гнучкість уяви середня	Фіксованість уявлень слабка	Типове	Високий рівень
<b>Трикутник</b>	ялинка	1			Типове	
<b>Квадрат</b>	картина	3			Типове	

**Оцінка рівня ситуативної тривожності Спілбергера.**

Ні, це не так — 1, напевно, так — 2, вірно — 3, дійсно вірно — 4

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
3	3	1	2	3	2	4	4	1	4
<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>	<b>15</b>	<b>16</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>19</b>	<b>20</b>
3	1	2	2	1	2	3	3	4	1

**Методика дослідження психологічної структури темпераменту Смірнова.**

"так" (+) або "ні" (-)

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
+	+	-	+	-	-	+	-	+	+
<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>	<b>15</b>	<b>16</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>19</b>	<b>20</b>
-	-	+	-	+	-	+	+	-	-
<b>21</b>	<b>22</b>	<b>23</b>	<b>24</b>	<b>25</b>	<b>26</b>	<b>27</b>	<b>28</b>	<b>29</b>	<b>30</b>
+	-	-	+	+	+	-	-	+	+
<b>31</b>	<b>32</b>	<b>33</b>	<b>34</b>	<b>35</b>	<b>36</b>	<b>37</b>	<b>38</b>	<b>39</b>	<b>40</b>
+	-	-	+	+	-	+	-	-	+
<b>41</b>	<b>42</b>	<b>43</b>	<b>44</b>	<b>45</b>	<b>46</b>	<b>47</b>	<b>48</b>		
+	+	-	+	-	-	+	-		

Учасник №30:           Дата: 23.11.20

**Діагностичний опитувальник «самотності».**

Завжди — 4, часто — 3, іноді — 2, ніколи — 1

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>	<b>11</b>	<b>12</b>
4	2	3	3	3	2	1	4	3	1	2	2

**Дослідження індивідуальних особливостей уяви.**

	Малюнок	Рівень складності (1/2/3/4)	Ступінь гнучкості	Ступінь фіксованості	Ступінь стереотипності	Рівень ступеня
<b>Коло</b>	квітка	3	Гнучкі уяви	фіксованість низька	Типове	Середній рівень
<b>Трикутник</b>	піраміда	2			Типове	
<b>Квадрат</b>	шоколад	1			Оригінальне	

**Оцінка рівня ситуативної тривожності Спілбергера.**

Ні, це не так — 1, напевно, так — 2, вірно — 3, дійсно вірно — 4

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
4	2	1	1	3	4	2	1	3	2
<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>	<b>15</b>	<b>16</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>19</b>	<b>20</b>
2	4	4	3	1	3	2	2	2	4

**Методика дослідження психологічної структури темпераменту Смірнова.**

"так" (+) або "ні" (-)

<b>1</b>	<b>2</b>	<b>3</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>6</b>	<b>7</b>	<b>8</b>	<b>9</b>	<b>10</b>
+	-	+	-	-	+	-	-	+	-
<b>11</b>	<b>12</b>	<b>13</b>	<b>14</b>	<b>15</b>	<b>16</b>	<b>17</b>	<b>18</b>	<b>19</b>	<b>20</b>
+	-	-	-	+	+	+	-	-	+
<b>21</b>	<b>22</b>	<b>23</b>	<b>24</b>	<b>25</b>	<b>26</b>	<b>27</b>	<b>28</b>	<b>29</b>	<b>30</b>
-	+	-	-	+	+	+	-	-	+
<b>31</b>	<b>32</b>	<b>33</b>	<b>34</b>	<b>35</b>	<b>36</b>	<b>37</b>	<b>38</b>	<b>39</b>	<b>40</b>
+	-	+	-	-	+	+	+	-	+
<b>41</b>	<b>42</b>	<b>43</b>	<b>44</b>	<b>45</b>	<b>46</b>	<b>47</b>	<b>48</b>		
+	-	+	+	+	-	+	-		